

ระบบศาลยุติธรรมและการอุทธรณ์ ฎีกาตามกฎหมายไทย

การที่จะศึกษาถึงระบบในการอุทธรณ์และฎีกาของศาลสูงในประเทศไทยได้อย่างลึกซึ้งนั้น จำเป็นต้องศึกษาถึงประวัติความเป็นมา และวิวัฒนาการของศาลและการอุทธรณ์และฎีกา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการอุทธรณ์ ทีก่อนใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและหลังจากมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตลอดจนหลักเกณฑ์ในการอุทธรณ์ฎีกาคดีอาญา ทั้งนี้ผู้เขียนได้ทำการศึกษาโดยเริ่มตั้งแต่สมัยปฏิรูประบบศาลยุติธรรมจนถึงปัจจุบัน

1. ประวัติและวิวัฒนาการการอุทธรณ์ฎีกาสมัยปฏิรูประบบศาลยุติธรรมจนถึงปัจจุบัน

ประเทศไทยเริ่มเข้าสู่ยุคของการปฏิรูปกฎหมายและระบบกระบวนการยุติธรรมให้เท่าเทียมกับนานาอารยประเทศในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงริเริ่มปรับปรุงกฎหมายโดยใช้กุศโลบายสองประการ คือ ได้ว่าจ้างนักกฎหมายชาวต่างชาติเข้ามาเป็นที่ปรึกษาและปรับปรุงกฎหมายไทย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักกฎหมายในภาคพื้นยุโรป ซึ่งใช้กฎหมายโรม-เยอรมานิก และอยู่ในกลุ่มกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) หรือกฎหมายลายลักษณ์อักษร อีกประการหนึ่งทรงส่งนักเรียนไทยไปศึกษาต่อกฎหมายที่ต่างประเทศ และส่วนใหญ่มักเป็นการศึกษาในประเทศอังกฤษ ซึ่งใช้กฎหมายแบบคอมมอนลอว์ (Common Law) เนื่องจากการเมืองในสมัยนั้นที่ไทยถูกปิดล้อมด้วยประเทศอังกฤษและประเทศฝรั่งเศส ซึ่งเป็นแม่แบบของระบบกฎหมายใหญ่ทั้ง 2 ระบบของโลกดังกล่าว และเนื่องจากพระองค์ทรงทราบดีว่าการใช้กฎหมายของประเทศใดประเทศหนึ่งนั้นอาจเป็นที่มาให้อีกประเทศไม่พอใจ¹ สุดท้ายพระองค์ได้ทรงตัดสินใจเลือกกฎหมายในระบบซีวิลลอว์เป็นหลัก และทรงพระราชดำริว่าควรจะให้จัดระบบศาลยุติธรรมใหม่ เนื่องจากกิจการศาลของประเทศไทย ยังไม่อยู่ในฐานะอันมีระเบียบแบบแผนรัดกุม โดย

¹ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์, "อัยการนี้แทนแผ่นดิน ถ่อมยศแผ่นดินลงไปเป็นโจทก์ เสมือนหนึ่งราษฎร," วารสารอัยการ, (สิงหาคม 2534), น. 19.

ทรงสถาปนากระทรวงยุติธรรมขึ้นเมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2434² เพื่อรวบรวมศาลซึ่งกระจัดกระจายอยู่ตามกระทรวงต่าง ๆ ให้มารวมอยู่ในกระทรวงยุติธรรมเพียงแห่งเดียวเพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องผู้พิพากษาทุจริตและเพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องคดีความต่าง ๆ ล่าช้า ตลอดจนการแยกฝ่ายตุลาการออกจากฝ่ายบริหาร³ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในส่วนของ การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีอย่างมาก กล่าวคือจากเดิมผู้ต้องหาต้องเป็นผู้พิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าตนเป็นผู้บริสุทธิ์ มาเป็นระบบใหม่ที่สันนิษฐานว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีการพิสูจน์ได้ว่าเป็นผู้กระทำความผิดตลอดจนวิธีการต่อสู้คดีในศาลด้วยการให้โจทก์และจำเลยสืบพยานหลักฐานต่าง ๆ โดยมีทนายความเป็นผู้ช่วยเหลือในการซักถามพยานในข้อที่ต้องการให้ศาลทราบตามแบบของประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา⁴

ในปี 2439 ได้มีการตราพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. 115 ขึ้น พระราชบัญญัตินี้นับได้ว่าเป็นพื้นฐานของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในเวลาต่อมา โดยเฉพาะการอุทธรณ์นั้นพระราชบัญญัตินี้กำหนดให้คำฟ้องอุทธรณ์ต้องให้รวมใจความตามความจริงหรือตามบทกฎหมาย อย่าให้เรียกผู้พิพากษามาเป็นจำเลย ดังนั้น การอุทธรณ์ตามพระราชบัญญัตินี้จึงเป็นการอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลอย่างแท้จริงตามความหมายในปัจจุบันไม่ใช่การอุทธรณ์กล่าวโทษผู้พิพากษาอีกต่อไป ส่วนการอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงนั้นสามารถกระทำได้โดยไม่มีการจำกัดสิทธิในการอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงแต่อย่างใดทั้งให้สิทธิแก่โจทก์และจำเลยอุทธรณ์ทั้งสองฝ่าย หากเห็นว่าคำพิพากษาดัดสินของศาลเดิมนั้นไม่ถูกต้อง นอกจากนั้นเมื่อศาลอุทธรณ์ตัดสินแล้วโจทก์และจำเลยสามารถฎีกาได้อีกชั้นหนึ่งด้วย⁵

ต่อมาปี 2447 ได้มีการตราพระราชบัญญัติอุทธรณ์ ร.ศ. 123 ขึ้น เพื่อจำกัดสิทธิในการอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงต่อศาลอุทธรณ์และฎีกาในบางกรณี กล่าวคือ เมื่อศาลได้ตัดสินปรับเป็น

²ชาญณรงค์ ปราณจิตต์ และคณะ, "การวิจัยเพื่อหาวิธีลดปริมาณคดีที่มาสู่ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา", รายงานการวิจัยสาขานิติศาสตร์ เสนอต่อคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ, (2444), น. 151-152.

³ชัยนันท์ นันทพันธ์, "การปฏิรูประบบศาลยุติธรรมตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จนกระทั่งปัจจุบัน," วารสารนิติศาสตร์, ฉบับชดเชย, (สิงหาคม 2519).

⁴สุธรรม ภัทราคม, "ระบบงานศาลโดยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ," บทบัณฑิตยเล่มที่ 26 ตอนที่ 4, (2522).

⁵พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. 115 มาตรา 24, 25, 36.

สินไหมก็ได้ พินัยก็ดี หรือเป็นค่าเสียหายอื่น ๆ ก็ดี ซึ่งมีทุนทรัพย์ไม่เกินกว่าสองช้างและศาลอุทธรณ์ชั้นหนึ่งได้พิพากษายืนตามคำตัดสินศาลล่าง หรือเป็นแต่แก้ไขเล็กน้อยแล้ว ห้ามไม่ให้ผู้แพคดีอุทธรณ์ต่อไป เว้นแต่ผู้พิพากษาซึ่งได้ชำระแต่เดิมมาหรือผู้พิพากษาชั้นอุทธรณ์เห็นว่าข้อความที่ตัดสินนั้นเป็นปัญหาสำคัญและอนุญาตให้อุทธรณ์ หรือเมื่อเสนาบดีกระทรวงหนึ่งกระทรวงใด หรือข้าหลวงเทศาภิบาล หรือผู้ว่าราชการเมือง หรือเจ้ากรมอัยการ หรือเนติบัณฑิตสยาม 2 นาย ลงชื่อในอุทธรณ์นั้นรับรองว่ามีเหตุอันควรอุทธรณ์ และเมื่อศาลได้ตัดสินปรับเป็นสินไหมก็ดี พินัยก็ดี หรือเป็นค่าเสียหายอื่น ๆ ก็ดี ซึ่งมีทุนทรัพย์ไม่เกินกว่าห้าช้าง และศาลอุทธรณ์กรุงเทพฯ หรือศาลอุทธรณ์ข้าหลวงพิเศษได้พิพากษายืนตามคำตัดสินศาลล่างหรือเป็นแต่แก้ไขเล็กน้อยแล้ว ห้ามไม่ให้ผู้แพคดีฎีกา เว้นแต่ผู้พิพากษาซึ่งได้ชำระแต่เดิมมาหรือผู้พิพากษาชั้นอุทธรณ์เห็นว่าข้อความที่ตัดสินนั้นเป็นปัญหาสำคัญและอนุญาตให้ฎีกาหรือเมื่อเสนาบดีกระทรวงหนึ่งกระทรวงใด หรือข้าหลวงเทศาภิบาล หรือเจ้ากรมอัยการ หรือเนติบัณฑิตสยาม 2 นาย ลงชื่อในฎีกานั้นรับรองว่ามีเหตุอันควรฎีกา⁶

ในปี 2457 ได้มีการตราพระราชบัญญัติลักษณะพิจารณาฎีกาอุทธรณ์ พ.ศ. 2457 ยกเลิกพระราชบัญญัติอุทธรณ์ ร.ศ. 123 ซึ่งพระราชบัญญัติลักษณะพิจารณาฎีกาอุทธรณ์ พ.ศ. 2457 ได้จำกัดสิทธิในการฎีกาปัญหาข้อเท็จจริงต่อศาลฎีกาในบางกรณีไว้ ส่วนการอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงต่อศาลอุทธรณ์นั้น พระราชบัญญัติฉบับนี้ไม่ได้จำกัดไว้เลยโดยกำหนดให้คดีอาญาที่ศาลอุทธรณ์ได้ปรึกษาทนายศาลล่าง หรือเพียงแต่แก้ไขเล็กน้อย และลงโทษจำคุกเพียงหนึ่งปีลงมา และทั้งปรับเป็นสินไหมพินัยไม่เกินสี่ร้อยบาท ห้ามมิให้คู่ความฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง เว้นแต่ผู้พิพากษาซึ่งพิจารณาคดีในชั้นศาลเดิมก็ดี ศาลอุทธรณ์ก็ดี พิจารณาเห็นว่าข้อความที่ตัดสินนั้นเป็นปัญหาสำคัญอันควรสู่ศาลสูงสุดและอนุญาตให้ฎีกา หรือถ้าเสนาบดี เจ้ากระทรวง หรือสมุหเทศาภิบาล หรือเจ้ากรมอัยการ หรือเนติบัณฑิตสยาม 2 นาย ลงชื่อรับรองในฎีกาว่ามีเหตุอันควรที่ศาลสูงสุดจะได้วินิจฉัย นอกจากนั้นในคดีอาญาไม่ว่ากำหนดโทษมากน้อยเท่าใดซึ่งศาลอุทธรณ์ปรึกษากลับสัตย์ดัดแปลงเพิกถอนคำพิพากษาศาลเดิม หรือแก้คำบังคับในข้อใหญ่ใจความแห่งคดี คู่ความฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงได้⁷

ต่อมาปี 2461 ได้มีการตราพระราชบัญญัติลักษณะฎีกาอุทธรณ์ พ.ศ. 2461 จำกัดสิทธิในการฎีกาปัญหาข้อเท็จจริงต่อศาลฎีกาในบางกรณีไว้ ส่วนสิทธิในการอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงต่อศาลอุทธรณ์นั้น พระราชบัญญัติฉบับนี้ไม่ได้จำกัดไว้เลย โดยกำหนดให้คดีอาญาที่ศาลอุทธรณ์

⁶พระราชบัญญัติอุทธรณ์ ร.ศ. 123 มาตรา 1, 2.

⁷พระราชบัญญัติลักษณะพิจารณาฎีกาอุทธรณ์ พ.ศ. 2457 มาตรา 6, 9, 13.

ได้พิพากษาทับลัตยศาลล่าง หรือเพียงแต่แก้ไขเล็กน้อย และให้ลงโทษจำคุกจำเลยไม่เกินห้าปี หรือปรับเป็นพินัย หรือทั้งจำทั้งปรับ แต่โทษจำคุกไม่เกินห้าปี ห้ามมิให้คู่ความฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง และคดีอาญาซึ่งศาลเดิมพิพากษาให้ลงโทษจำคุกจำเลยไม่เกินหนึ่งปี ปรับเป็นพินัย ไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แม้ศาลอุทธรณ์จะได้พิพากษาแก้ไขมากก็ดี ถ้าศาลอุทธรณ์ยังคงลงโทษจำเลยไม่เกินกำหนดที่วามานี้ ห้ามมิให้คู่ความฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง ทั้งห้ามมิให้โจทก์ฎีกาในคดีอาญาซึ่งศาลเดิมและศาลอุทธรณ์พิพากษายกฟ้องโจทก์โดยอาศัยข้อเท็จจริง เว้นแต่ผู้พิพากษาซึ่งพิจารณาคดีในชั้นศาลเดิมก็ดี ศาลอุทธรณ์ก็ดี พิจารณาเห็นว่าข้อความที่ตัดสินนั้นเป็นปัญหาสำคัญอันควรสู่ศาลสูงสุดและอนุญาตให้ฎีกาหรือถ้าเสนาบดีเจ้ากระทรวงหรือสมุหนายกหรืออธิบดีกรมอัยการ หรือเนติบัณฑิตสยาม 2 นาย ลงชื่อรับรองในฎีกาว่ามีเหตุอันควรที่ศาลสูงสุดจะได้วินิจฉัย⁸

ต่อมาปี 2469 ได้มีการตราพระราชบัญญัติลักษณะฎีกาอุทธรณ์แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2469 แก้ไขมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติลักษณะฎีกาอุทธรณ์ พ.ศ. 2461 ให้ผู้พิพากษาคณบดีคนหนึ่งซึ่งพิจารณาคดีในชั้นศาลเดิมก็ดี ศาลอุทธรณ์ก็ดี พิจารณาเห็นว่าข้อความที่ตัดสินนั้นเป็นปัญหาสำคัญอันควรสู่ศาลสูงสุดและอนุญาตให้ฎีกา หรืออธิบดีกรมอัยการลงชื่อรับรองในฎีกาว่ามีเหตุอันสมควรที่ศาลสูงสุดจะได้วินิจฉัยก็ให้รับฎีกาไว้พิจารณา

ในปี 2473 ได้มีการตราพระราชบัญญัติลักษณะอุทธรณ์ พ.ศ. 2473 เพื่อจำกัดสิทธิในการอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงต่อศาลอุทธรณ์ในบางกรณีอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่ไม่ได้จำกัดไว้เลยตั้งแต่พระราชบัญญัติลักษณะพิจารณาฎีกาอุทธรณ์ พ.ศ. 2457 โดยกำหนดให้คดีอาญาซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงให้จำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับเป็นพินัยไม่เกินสองพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ เมื่อศาลเดิมพิพากษาให้ยกฟ้องโจทก์ หรือให้ลงโทษจำคุกจำเลยไม่เกินหกเดือน หรือปรับเป็นพินัยไม่เกินสองร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ห้ามมิให้คู่ความอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริง เว้นแต่อธิบดีผู้พิพากษาหรือผู้ทำการแทนอธิบดีผู้พิพากษาของศาลซึ่งได้พิพากษาคดีนั้นในชั้นต้นอนุญาตให้อุทธรณ์ หรือผู้พิพากษาคณบดีคนหนึ่งซึ่งพิจารณาคดีนั้นในชั้นต้น หรืออธิบดีกรมอัยการลงชื่อรับรองว่ามีเหตุอันสมควรที่ศาลอุทธรณ์จะได้วินิจฉัย หรือผู้พิพากษาคณบดีคนหนึ่งทำความเห็นแย้งไว้⁹

ในปี 2477 จึงได้มีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งเดิมนั้นไม่ได้จำกัดสิทธิของคู่ความในการอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงต่อศาลอุทธรณ์เลย แต่จำกัดสิทธิของคู่ความในการ

⁸พระราชบัญญัติลักษณะฎีกาอุทธรณ์ พ.ศ. 2461 มาตรา 3, 5, 6, 7.

⁹พระราชบัญญัติลักษณะอุทธรณ์ พ.ศ. 2473 มาตรา 3.

ฎีกาปัญหาข้อเท็จจริงต่อศาลฎีกาในบางกรณีเท่านั้น กล่าวคือ ในคดีที่ศาลอุทธรณ์พิพากษายืนตามศาลล่าง หรือเพียงแต่แก้ไขเล็กน้อยและให้ลงโทษจำคุกจำเลยไม่เกินห้าปี หรือปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับ แต่โทษจำคุกไม่เกินห้าปี ห้ามมิให้คู่ความฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงกับในคดีซึ่งศาลเดิมพิพากษาให้ลงโทษจำคุกจำเลยไม่เกินหนึ่งปีหรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แม้ศาลอุทธรณ์พิพากษาแก้ไขมากก็ตาม ถ้าศาลอุทธรณ์ยังคงลงโทษจำคุกไม่เกินกำหนดที่ว่ามานี้ห้ามมิให้คู่ความฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง และห้ามมิให้โจทก์ฎีกาในคดีซึ่งศาลเดิมและศาลอุทธรณ์ยกฟ้องโจทก์โดยอาศัยข้อเท็จจริง เว้นแต่ถ้าผู้พิพากษาคนใดซึ่งพิจารณาหรือลงชื่อในคำพิพากษาหรือทำความเห็นแย้งในศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์พิเคราะห์เห็นว่าข้อความที่ตัดสินนั้นเป็นปัญหาสำคัญอันควรสู่ศาลสูงสุดและอนุญาตให้ฎีกา หรืออัยการสูงสุดลงลายมือชื่อรับรองในฎีกาว่ามีเหตุอันควรที่ศาลสูงสุดจะได้วินิจฉัย¹⁰

ต่อมาปี 2499 ได้มีการตราพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. 2499 จำกัดสิทธิอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลแขวงในปัญหาข้อเท็จจริง เว้นแต่คดีที่จำเลยต้องคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุก หรือคดีที่จำเลยต้องคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุก แต่ศาลรอกการลงโทษไว้ หรือคดีที่ศาลพิพากษาว่าจำเลยมีความผิด แต่รอกการกำหนดโทษไว้ หรือคดีที่จำเลยต้องคำพิพากษาให้ลงโทษปรับเกินกว่าห้าร้อยบาท ต่อมาปี 2503 ได้มีการตราพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2503 เพิ่มเติมให้คดีที่จำเลยต้องคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุก หรือให้ลงโทษกักขังแทนโทษจำคุกสามารถอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลแขวงในปัญหาข้อเท็จจริงได้ และเปิดโอกาสให้คู่ความที่ถูกจำกัดสิทธิในการอุทธรณ์สามารถอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงได้ ถ้าผู้พิพากษาคนใด ซึ่งพิจารณาหรือลงชื่อในคำพิพากษาหรือทำความเห็นแย้ง พิจารณาเห็นว่าข้อความที่ตัดสินนั้นเป็นปัญหาสำคัญอันควรสู่ศาลอุทธรณ์ และอนุญาตให้อนุญาต หรืออัยการสูงสุดหรือพนักงานอัยการซึ่งอัยการสูงสุดได้มอบหมายลงลายมือชื่อรับรองในอุทธรณ์ว่ามีเหตุอันควรที่ศาลอุทธรณ์จะได้วินิจฉัย¹¹

ต่อมาปี 2517 ได้มีการตราพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2517 จำกัดการอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงและเงื่อนไขการอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงได้¹² โดยมีหลักเกณฑ์เดียวกับพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณา

¹⁰ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 218 ถึง 221.

¹¹พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. 2499 มาตรา 22, 22 ทวิ.

¹²ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 193 ทวิ, 193 ตร.

ความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. 2499 ทั้งนี้เพื่อมิให้เกิดความลักลั่นกัน ทำให้ประชาชนที่ดำเนินคดีในศาลแขวงและศาลจังหวัดมีสิทธิอุทธรณ์โดยเท่าเทียมกัน¹³ นอกจากนี้ยังได้ยกเลิกความในมาตรา 219 และให้ใช้ความใหม่แทนโดยในคดีซึ่งศาลชั้นต้นพิพากษาให้ลงโทษจำคุกจำเลยไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ถ้าศาลอุทธรณ์ยังคงลงโทษจำคุกไม่เกินกำหนดที่วามานี้ห้ามมิให้คู่ความฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงกับยังได้กำหนดเพิ่มเติมห้ามมิให้คู่ความฎีกาคัดค้านคำพิพากษาหรือคำสั่งในข้อเท็จจริงในปัญหาเรื่องวิธีการเพื่อความปลอดภัยแต่อย่างเดียว แม้คดีนั้นจะไม่ต้องห้ามฎีกาก็ตาม และในคดีที่ศาลชั้นต้นลงโทษกักขังแทนโทษจำคุกหรือเปลี่ยนโทษกักขังเป็นโทษจำคุก หรือคดีที่เกี่ยวกับการกักขังแทนค่าปรับ หรือกักขังเกี่ยวกับการรับทรัพย์สิน ถ้าศาลอุทธรณ์มิได้พิพากษาลบคำพิพากษาศาลชั้นต้น ห้ามมิให้คู่ความฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง¹⁴ นอกจากนี้ยังได้ยกเลิกความในมาตรา 220 และให้ใช้ความใหม่แทน โดยห้ามมิให้คู่ความฎีกาในคดีซึ่งศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์พิพากษายกฟ้องโจทก์โดยอาศัยข้อเท็จจริง

ในปี 2523 ได้มีการตราพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2523 แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 193 ทวิ เกี่ยวกับอัตราโทษปรับที่ห้ามมิให้อุทธรณ์คำพิพากษาของศาลชั้นต้นในปัญหาข้อเท็จจริง จากเดิมปรับไม่เกินหกพันบาท เป็นปรับไม่เกินหกหมื่นบาท

ต่อมาปี 2532 ได้มีการตราพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 17) พ.ศ. 2532 แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 193 ทวิ เกี่ยวกับข้อยกเว้นที่สามารถอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลชั้นต้นในปัญหาข้อเท็จจริงได้ จากเดิมที่เมื่อเข้าข้อยกเว้นคู่ความสามารถอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงได้ เป็นเมื่อเข้าข้อยกเว้นเฉพาะจำเลยเท่านั้นที่สามารถอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงได้ และจำเลยต้องคำพิพากษาให้ลงโทษปรับเกินกว่าหนึ่งพันบาทจึงสามารถอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงได้ นอกจากนี้ยังได้เพิ่มเติมวรรคสองของมาตรา 218 ให้คดีที่ศาลอุทธรณ์พิพากษายืนตามศาลล่างหรือเพียงแต่แก้ไขเล็กน้อยและให้ลงโทษจำคุกจำเลยเกินห้าปี ไม่ว่าจะมิโทษอย่างอื่นด้วยหรือไม่ ห้ามมิให้โจทก์ฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงกับยกเลิกความในมาตรา 219 และ 220 โดยให้ใช้ความใหม่แทนเป็นคดีที่ศาลชั้นต้นพิพากษาให้ลงโทษจำคุกจำเลยไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ถ้าศาลอุทธรณ์ยังคงลงโทษจำเลยไม่เกินกำหนดที่วามานี้ ห้ามมิให้คู่ความฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง แต่ข้อห้ามนี้มีให้ใช้

¹³ หมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2517.

¹⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 219 ทวิ, 219 ตร.

แก่จำเลยในกรณีที่ศาลอุทธรณ์พิพากษาแก้ไขและเพิ่มเติมโทษจำเลย และห้ามมิให้คู่ความฎีกาในคดีที่ศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์พิพากษายกฟ้องโทษ

ดังนั้น ตามกฎหมายไทยการอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงเป็นสิทธิของคู่ความ และคู่ความย่อมอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงได้เสมอ เว้นแต่จะมีกฎหมายจำกัดสิทธิไว้เท่านั้น

นอกจากนี้ได้ทรงยกศาลฎีกาซึ่งยังมิได้รวมอยู่ในกระทรวงใด และเป็นพระราชหฤทัยพิเศษส่วนหนึ่งให้มารวมอยู่ในกระทรวงยุติธรรมอีกด้วย

ในปี พ.ศ. 2547 มีการประกาศใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2477¹⁵ ได้แบ่งศาลยุติธรรมออกเป็น 3 ชั้น ขึ้นต่อกระทรวงยุติธรรม คือ

1. ศาลชั้นต้น
2. ศาลอุทธรณ์
3. ศาลฎีกา (ศาลสูงสุด)

สมัยรัชกาลที่ 7 พระองค์ทรงพระราชดำริเห็นสมควรให้มีการประกาศลงวันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2469 ให้รวมศาลอุทธรณ์กรุงเทพฯ และศาลอุทธรณ์ข้าหลวงพิเศษเป็นศาลเดียวกัน เรียกว่า “ศาลอุทธรณ์กรุงเทพฯ”¹⁶ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอุทธรณ์ทั่วราชอาณาจักรตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2469 เป็นต้นไป และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้พระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์กรุงเทพฯ ตรานบเมื่อตราพระราชบัญญัติให้ใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พุทธศักราช 2477 มาตรา 2 กำหนดว่า ศาลยุติธรรมมี 3 ชั้น คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา จึงใช้ว่า ศาลอุทธรณ์ มาจนถึงปัจจุบันนี้

ส่วนการจัดตั้งศาลฎีกาในสมัยรัชกาลที่ 5 เดิมผู้ใดจะทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาในขณะที่อยู่ระหว่างพิจารณาของศาลชั้นใดก็ได้ แต่ พ.ศ. 2435-2443 การฎีกาทำได้ต่อเมื่อ ศาลอุทธรณ์ตัดสินแล้วเท่านั้น โดยการฎีกาต่อกรรมการองคมนตรี แต่ไม่ถือเป็นศาลเพราะไม่มีการนั่งพิจารณาคดีทำให้เกิดปัญหาการฎีกาอุทธรณ์กรรมการการฎีกาขึ้นอีกเรียกว่า “ฎีกาโดยยะ”¹⁷

ทำให้ศาลฎีกาในสมัย รัชกาลที่ 5 มี 2 ความหมาย คือ

1. การรับคำร้องทุกข์ของราษฎรที่อุทธรณ์คำสั่งศาลอุทธรณ์ การพิจารณาจะเป็นของพระเจ้าอยู่หัวโดยตรง

¹⁵ ธานินทร์ กรัยวิเชียร, การปฏิรูประบบกฎหมายและการศาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยะมหาราช, (พระนคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2550), น. 35-36.

¹⁶ ชาญณรงค์ ปราณีจิตต์ และคณะ, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 2, น. 159-160.

¹⁷ เพิ่งอ้าง, น. 164.

2. เมื่อมีฎีกามากขึ้น การฎีกาจึงเป็นไปตามขั้นตอนเหมือนศาลฎีกาในปัจจุบัน โดยมีศาลเป็นผู้พิจารณา

พ.ศ. 2517 มีการตั้งกรมตรวจฎีกาขึ้นตรงต่อพระมหากษัตริย์ และพัฒนาภายหลังเป็นกระทรวงยุติธรรม โดยเรียกศาลฎีกาว่า “ศาลอุทธรณ์คดีหลวง” สังกัดกระทรวงยุติธรรม ซึ่งมีลักษณะเป็นองค์กรที่ตรวจสอบการทำงานของเหล่าตระลาการภายใต้โครงสร้างอำนาจตุลาการแบบเดิม เป็นหน่วยงานที่รองรับสิทธิการร้องทุกข์ของราษฎรที่ได้รับการกระทำที่ไม่เป็นธรรมของขุนนางที่มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาคดี โดยมีหน้าที่รวบรวมสำนวน และเรื่องราวที่เกี่ยวกับคดีเดิมของราษฎรที่ร้องเรียนผนวกท้ายฎีกา เพื่อทูลเกล้าฯ ต่อพระมหากษัตริย์ต่อไป

เดิมราษฎรไม่มีอำนาจอุทธรณ์คำพิพากษาของศาล เนื่องจากอำนาจในการพิจารณาคดีเป็นของขุนนางภายใต้กฎหมาย แม้แต่พระมหากษัตริย์ก็ไม่สามารถแก้ไขได้ แต่ราษฎรสามารถทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาต่อพระมหากษัตริย์ได้ในเรื่องของการกระทำที่มีขอบของขุนนางผู้เป็นตระลาการ เพื่อให้มีการทบทวนการพิจารณาคดีของตนอีกครั้ง

ภายหลังปี พ.ศ. 2534 ได้มีการจัดตั้งศาลขึ้น และถือเป็นครั้งแรกที่มีการแยกศาลฎีกาออกมาในฐานะที่เป็นศาลสูง เพื่อพิจารณาคดีที่มาจากศาลชั้นต้น อย่างไรก็ตาม ศาลฎีกาออกมาในฐานะที่ยังเป็นศาลรับสั่งมากกว่าศาลสูงตามกระบวนการพิจารณา จนกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ทรงปรับปรุงแบบการพิจารณาคดีในศาลสูงของต่างประเทศ มาปรับใช้กับระบบการพิจารณาคดีแบบเดิมในศาลฎีกา จนสามารถรวมกับศาลอื่น ๆ ได้ในกระทรวงยุติธรรมได้ในปี พ.ศ. 2456 และจัดตั้งศาลฎีกาเป็นศาลสูงสุด

2. การนำคดีเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา

(1) ก่อนใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ประเทศไทยมีกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ตราขึ้นเพื่อให้บังคับชั่วคราวอยู่แล้วคือพระราชบัญญัติพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. 115 ร่างโดยอาศัยกฎหมายของประเทศอังกฤษเป็นแม่แบบ¹⁸ และถือเป็นครั้งแรกที่ราษฎรไทยและชาวตะวันตกได้รับสิทธิเท่าเทียมกัน ทำให้ประเทศไทยแยกอำนาจตุลาการออกจากอำนาจบริหารในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาเป็นกฎหมายที่วางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องวิธีพิจารณาใน

¹⁸ชินานนท์ วงศ์วิระชัย, “การแก้ไขคำพิพากษาในคดีอาญาโดยการอุทธรณ์ตามระบบคอมฯ และซีวิลลอว์”, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), น. 113.

ศาลชั้นต้นและในศาลอุทธรณ์ ส่วนการฎีกานั้นยังไม่มีเนื่องจากเป็นการฎีกาต่อ ต่อมามีการแก้ไขเพิ่มเติมวิธีพิจารณาความอาญา ร.ศ.120 และ ร.ศ.126

สาเหตุที่ต้องมีการร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว เนื่องจากการร่างประมวลกฎหมายนั้น ต้องอาศัยระยะเวลาที่ยาวนานทำให้ไม่ทันต่อการเจริญเติบโตของประเทศ ซึ่งต้องการการพิจารณาคดีในแบบอย่างของชาวตะวันตกโดยเร็ว นอกจากนี้การบัญญัติกฎหมายเพื่อใช้ไปพลางก่อนยังเป็นการทดลองและดูข้อดีและข้อเสียของการเปลี่ยนแปลงระบบ

(2) หลังใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

นับแต่ พ.ศ.2451 ได้มีการร่าง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยมีโครงร่างจากระบบกฎหมายของประเทศภาคยุโรป มากกว่าการใช้ของประเทศอังกฤษ แต่มีการประนีประนอมกันในรายละเอียดปลีกย่อยของทั้งสองระบบ และได้ประกาศใช้ในปี พ.ศ.2477 ซึ่งเป็นกฎหมายที่รวบรวมหลักเกณฑ์เกี่ยวกับคดีอาญาทั้งหมดตั้งแต่ก่อนฟ้อง การพิจารณาในศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา และการบังคับคดีจนถึงการอภัยโทษในทีเดียวไม่มีการแยกสิทธิในการอุทธรณ์หรือฎีกาไว้ต่างหากดังแต่ก่อน¹⁹ กฎหมายเดิมมาเป็นระบบประมวลกฎหมายอีกด้วย ในกรณีที่มีความบกพร่องศาลจะทำการแก้ไขสะดวกกว่าที่จะไปแก้ไขเมื่อเป็นประมวลกฎหมายแล้ว²⁰

ในปัจจุบันสามารถสรุปได้ว่าการอุทธรณ์หรือฎีกาในข้อเท็จจริงมีการจำกัดบ้างโดยบัญญัติของกฎหมายแต่ไม่เป็นการจำกัดที่เด็ดขาด เมื่อได้รับการอนุญาตหรือรับรองแล้วสามารถจะอุทธรณ์หรือฎีกาต่อไปได้ จึงทำให้เห็นได้ว่าสิทธิในการอุทธรณ์หรือฎีกาในคดีอาญานั้น คู่ความย่อมใช้สิทธิได้เกือบจะเสรีคล้ายกับระบบของประเทศในระบบประมวลกฎหมายหรือของประเทศซีวิลลอว์ ปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายสามารถได้รับการพิจารณาถึงสามชั้น โดยเฉพาะในปัญหาข้อเท็จจริง ศาลชั้นต้นทำหน้าที่ในฐานะวินิจฉัย (กำหนด) ข้อเท็จจริงศาลอุทธรณ์ทำหน้าที่เป็นผู้ตรวจและแก้ไขความไม่ถูกต้องในการกำหนดข้อเท็จจริงของศาลชั้นต้น ส่วนศาลฎีกาจะเป็นผู้ตรวจหรือทำหน้าที่แก้ไขความไม่ถูกต้องขอศาลอุทธรณ์ ซึ่งต่างกับระบบกฎหมายของประเทศอื่นๆ โดยถือว่าระบบการอุทธรณ์เป็นการแก้ไขความไม่ถูกต้องของเนื้อหาคำพิพากษาของศาลที่เริ่มคดีที่ไม่มีการแก้ความไม่ถูกต้องของศาลอุทธรณ์อีกชั้นหนึ่ง การอุทธรณ์ในข้อเท็จจริงทำได้อีกเพียงชั้นเดียวเท่านั้น

¹⁹ชาญชัย แสวงศักดิ์, วรรณชัย อยู่บำรุง, สาระน่ารู้เกี่ยวกับการจัดทำประมวลกฎหมายของต่างประเทศ และของไทย, (กรุงเทพมหานคร : นิติธรรม, 2543), น. 141.

²⁰เพ็งอึ้ง, น. 143.

มีข้อสังเกตว่า ประเทศไทยใช้ระบบศาลเช่นเดียวกับประเทศในระบบคอมมอนลอว์ โดยนำแบบอย่างมาจากประเทศอังกฤษโดยศาลแต่ละลำดับชั้นจะมีบทบาทรับผิดชอบไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน อย่างไรก็ตาม ยังคงมีความแตกต่างในเรื่องของระบบอุทธรณ์ฎีกา กล่าวคือ หากศึกษาหลักเกณฑ์ในการอุทธรณ์ฎีกาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยและกฎหมายอื่นแล้ว จะเห็นว่าการอุทธรณ์ฎีกาของคู่ความในประเทศไทยใช้ระบบในการอุทธรณ์ฎีกาแบบสิทธิ (Appeal as of right) โดยจะเปิดโอกาสให้คู่ความใช้สิทธิอุทธรณ์ฎีกาได้ทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย โดยมีหลักเกณฑ์ในการจำกัดสิทธิเพียงเล็กน้อย อีกทั้งในบางกรณีแม้บทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายอื่นจะได้จำกัดสิทธิในการอุทธรณ์ฎีกาไว้ แต่ข้อจำกัดดังกล่าวยังไม่เด็ดขาดทีเดียว หลักเกณฑ์ในการอุทธรณ์ฎีกาของไทยจึงมีหลักเกณฑ์พิเศษเป็นข้อผ่อนคลายเป็นคู่ความสามารถขออนุญาตหรือขอให้ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาในศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์รับรองให้อุทธรณ์ฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงได้ ประกอบกับความเชื่อส่วนใหญ่ของประชาชนในประเทศไทยเชื่อว่าการอุทธรณ์ฎีกาเป็นเรื่องของสิทธิของคู่ความที่มีมาแต่ดั้งเดิมจนถึงปัจจุบัน

ส่วนระบบคอมมอนลอว์ใช้ระบบการฎีกาแบบอนุญาต กล่าวคือในการอุทธรณ์ครั้งแรกถือว่าเป็นสิทธิของคู่ความ

2.1 เงื่อนไขของการนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาในคดีอาญา

การอุทธรณ์จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนการอุทธรณ์และการอุทธรณ์ขั้นที่สุดหรือ “ฎีกา” จึงเป็นการเปิดโอกาสให้แก้ไขความไม่ถูกต้องที่อาจเกิดขึ้นในการพิจารณาคดีได้ และเป็นการควบคุมการใช้ดุลพินิจของศาลชั้นต้น ศาลที่ทำหน้าที่เป็นศาลสูงสุดและศาลอุทธรณ์จึงเป็นศาลที่ใช้อำนาจทบทวนแก้ไข (Judicial Review) ซึ่งการแก้ไขก็ได้แก่การแก้ไขความไม่ถูกต้องในเนื้อหาของคำพิพากษา รวมถึงการแก้ไขคำวินิจฉัยชี้ขาดเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาอื่นที่ไม่ถูกต้องด้วย การแก้ไขความไม่ถูกต้องที่เกิดขึ้นในการพิจารณาคดีย่อมกระทบกระเทือนถึงความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา แต่หากไม่ให้มีการแก้ไขความไม่ถูกต้องนี้เลยย่อมทำให้ความยุติธรรมไม่อาจดำเนินไปด้วยดี²¹

²¹ปวีณา มาศมุกทิภ, “การจำกัดสิทธิอุทธรณ์ฎีกา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), น. 54-55.

การนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาย่อมกระทำได้อีกเมื่อคดีนั้นมีการอุทธรณ์หรือฎีกา โดยศาลชั้นต้นจะทำหน้าที่รวบรวมสำนวนคดีนั้นทั้งหมดส่งขึ้นไปยังศาลสูงเมื่อคดีนั้นขึ้นสู่ศาลสูงแล้ว ศาลชั้นต้นย่อมไม่มีอำนาจพิจารณาคดีดังกล่าวอีกต่อไป เพราะคดีย่อมอยู่ในอำนาจพิจารณาของศาลสูงนั้นๆ แล้วแต่กรณี

โดยการอุทธรณ์และฎีกาของไทยจัดอยู่ในระบบสิทธิ (Appeal as of Rights) โดยถือหลักการอุทธรณ์และฎีกาเป็นสิทธิที่มีอยู่ตามกฎหมายของคู่ความการห้ามอุทธรณ์ถือเป็นข้อยกเว้น ประเทศที่เห็นได้ชัด คือ ประเทศไทย ประเทศญี่ปุ่น ประเทศอินเดีย²² การอุทธรณ์ฎีกาคัดค้านคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้น หรือศาลอุทธรณ์ แล้วแต่กรณีเมื่อคู่ความในคดี ไม่เห็นด้วย จึงเป็นการขอให้ศาลที่อยู่ในลำดับที่เหนือกว่าเป็นผู้ตรวจสอบความถูกต้องตลอดจนดูแลและแก้ไขข้อผิดพลาดบกพร่องที่ศาลล่างได้ทำไว้ เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 324/2503 คำสั่งใดๆ ของศาลชั้นต้น เมื่อไม่มีบทบัญญัติให้คำสั่งนั้นเป็นที่สุดหรือบัญญัติห้ามมิให้อุทธรณ์ฎีกาได้แล้ว คู่ความย่อมมีสิทธิที่จะอุทธรณ์หรือฎีกาคัดค้านคำสั่งนั้นต่อศาลสูงได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 302/2495 เมื่อมีสิทธิอุทธรณ์แล้ว สิทธินั้นไม่เสียไปแม้แสดงเจตนาก่อนยื่นอุทธรณ์ว่าจะไม่อุทธรณ์แล้วมายื่นอุทธรณ์ภายหลังได้ เพราะไม่มีกฎหมายใดตัดสิทธิห้ามอุทธรณ์ คำพิพากษาดังกล่าวได้วินิจฉัยให้เห็นถึงการรับรองสิทธิในการอุทธรณ์และฎีกาของคู่ความ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 245 วรรคสอง ได้บัญญัติถึงอำนาจของศาลอุทธรณ์ที่มีอำนาจทบทวนคำพิพากษาของศาลชั้นต้นได้ แม้ไม่การยื่นอุทธรณ์ที่บัญญัติว่าศาลชั้นต้นมีหน้าที่ต้องส่งสำนวนคดีที่พิพากษาให้ลงโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิตไปยังศาลอุทธรณ์ในเมื่อไม่มีการอุทธรณ์คำพิพากษานั้น และคำพิพากษานั้นจะยังไม่ถึงที่สุด เว้นแต่ศาลอุทธรณ์จะได้พิพากษายืน ทั้งนี้เนื่องจากคดีอันสำคัญเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน

2.2 การอุทธรณ์และฎีกาในคดีอาญา

การอุทธรณ์และฎีกาในคดีอาญาของประเทศไทย เป็นสิทธิที่มีอยู่ตามกฎหมายอันเป็นการเปิดโอกาสให้คู่ความ และผู้มีส่วนได้เสียในคดีสามารถอุทธรณ์หรือฎีกาคัดค้านคำพิพากษาของศาลชั้นต้นแล้วศาลอุทธรณ์แล้วแต่กรณี เมื่อไม่เห็นพ้องด้วยกับคำพิพากษาที่ชี้ขาดข้อเท็จจริงนั้น เพื่อให้ศาลอุทธรณ์และฎีกาที่สูงกว่า และมีประสบการณ์มากกว่าช่วยกันตรวจสอบให้

²² เพิ่งอ้าง, น. 70.

คำพิพากษาของศาลมีความถูกต้องตรงกับความจริง ตลอดจนแก้ไขข้อผิดพลาดบกพร่องของศาลล่างถ้าหากมี หรือเพื่อให้ศาลลดหย่อนผ่อนโทษให้ แต่อย่างไรก็ตามแม้จะเป็นสิทธิ แต่กฎหมายก็ยังวางข้อจำกัดไว้บางกรณี

คดีที่ศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์มีคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้ว ถ้าคู่ความฝ่ายใดไม่พอใจในคำวินิจฉัยชี้ขาดของศาลชั้นต้น หรือศาลอุทธรณ์ ย่อมมีสิทธิที่อุทธรณ์หรือฎีกาได้ทั้งในปัญหาข้อเท็จจริง และปัญหาข้อกฎหมาย เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติห้ามมิให้อุทธรณ์หรือฎีกาไว้

การอุทธรณ์ (Appeal) หมายถึง การขอให้ศาลที่สูงกว่าทบทวนคำพิพากษาของศาลล่างทั้งในข้อเท็จจริง และในข้อกฎหมาย²³ เมื่อศาลชั้นต้นตัดสินแล้ว คู่ความไม่เห็นด้วยกับคำตัดสินนั้น เช่น เห็นว่าศาลล่างฟังข้อเท็จจริงผิดพลาด หรือการปรับใช้กฎหมายกับข้อเท็จจริง ไม่ถูกต้อง หรือกระบวนการพิจารณาของศาลชั้นต้นไม่เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย²⁴ ข้อความก็จะอุทธรณ์ เพื่อให้ศาลสูงตรวจสอบแก้ไขเปลี่ยนแปลงคำพิพากษานั้นเสียใหม่ ทั้งในส่วนที่เป็นปัญหาข้อเท็จจริง และปัญหาข้อกฎหมาย

ปัญหาข้อเท็จจริง คือ ปัญหาที่ยกขึ้นโต้เถียงการชั่งน้ำหนักหรือการรับฟังพยานหลักฐานของศาลหรือโต้เถียงดุลพินิจของศาลในการกำหนดโทษหรือรอการลงโทษ²⁵ ซึ่งศาลสามารถวินิจฉัยได้เองโดยไม่ต้องอาศัยบทบัญญัติแห่งกฎหมายหรือหารือกับตัวบทมาตราใด ๆ แห่งกฎหมายใด เช่น

ปัญหาข้อกฎหมาย คือ ปัญหาการแปลความกฎหมาย หรือปัญหาการนำข้อเท็จจริงเข้ากับการปรับบทกฎหมาย ตามปกติที่จะเป็นอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงที่ศาลชั้นต้นฟังมาแล้วเถียงว่าแม้ข้อเท็จจริงจะเป็นความผิดหรือไม่เป็นความผิดตามฟ้อง²⁶ เช่น

การฎีกา หมายถึง การขอให้ทบทวน (Review) เฉพาะปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น²⁷ ในกระบวนการพิจารณาโดยปกติจึงต้องเริ่มที่ศาลชั้นต้น และถ้าคู่ความไม่พอใจในผลของคำ

²³ คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2546), น. 460.

²⁴ ราตรี ดามี, "ปัญหาการพิจารณา คดีอาญาในศาลสูง", (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), น. 10.

²⁵ กุศล บุญเย็น, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2541), น. 292.

²⁶ เพิ่งอ้าง, น. 98.

²⁷ คณิต ณ นคร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 19, น. 460.

พิพากษาก็จะใช้สิทธิในการอุทธรณ์ฎีกา คดีนั้นก็จะขึ้นสู่การพิจารณาของศาลสูง โดยศาลสูงจะทำหน้าที่ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในศาลล่าง²⁸ ถ้าศาลชั้นต้นพิจารณาคดีอย่างมีประสิทธิภาพความผิดพลาดในการพิจารณาคดีย่อมเกิดขึ้นได้น้อย

จากความหมายดังกล่าว สามารถสังเกตได้ว่าการขอให้ศาลทบทวนคำพิพากษาในข้อเท็จจริง ข้อกฎหมายนั้นควรเป็นกรณีของการอุทธรณ์ ส่วนการฎีกา ควรเป็นการทบทวน (Review) เฉพาะข้อกฎหมายเท่านั้น

2.2.1 ข้อจำกัดสิทธิในการอุทธรณ์ของคู่ความในคดีอาญา

ข้อจำกัดสิทธิในการอุทธรณ์ของคู่ความในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 193 ทวิ และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวง และพระราชบัญญัติให้วิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ.2499 มาตรา 22 บัญญัติถึงกรณีที่ความผิดที่ฟ้องนั้นมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ โจทก์จะอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงไม่ได้ แต่สำหรับปัญหาข้อกฎหมายยอมอุทธรณ์ได้เสมอ และในการพิจารณาว่าคดีอาญาเรื่องใดจะต้องห้ามอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงหรือไม่ ต้องพิจารณาอัตราโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายสำหรับข้อหาแต่ละกระทงความผิดไม่ใช่ความผิดที่พิจารณาได้ความ เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3231/2536 การอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงในคดีอาญานั้น ศาลจะต้องพิจารณาอัตราโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายสำหรับข้อหาแต่ละกระทงความผิดตามฟ้องว่าต้องห้ามอุทธรณ์หรือไม่ ไม่ใช่ความผิดที่พิจารณาได้ความ ข้อหาปลอมและใช้เอกสารสิทธิปลอมตามฟ้องมีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่หกเดือนถึงห้าปี และปรับตั้งแต่หนึ่งพันบาทถึงหนึ่งหมื่นบาท คดีโจทก์ในข้อหาดังกล่าวจึงไม่ต้องห้ามอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 193 ทวิ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2590/2540 คดีอาญาเรื่องใดจะต้องห้ามอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 193 ทวิ หรือไม่ต้องดูอัตราโทษที่กำหนดไว้ในบทบัญญัติที่โจทก์ขอให้ลงโทษเป็นสำคัญ เมื่อความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 365 ที่โจทก์ฟ้องขอให้ลงโทษจำเลยมีอัตราโทษจำคุกเกินสามปีไม่ต้องห้ามอุทธรณ์

²⁸ชินานนท์ วงศ์วิระชัย, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 18, น. 28.

ในปัญหาข้อเท็จจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 193 ทวิ ดังนั้นการที่ศาลอุทธรณ์ภาค 3 ไม่รับวินิจฉัยอุทธรณ์ของโจทก์และโจทก์ร่วมจึงเป็นการไม่ชอบ ศาลฎีกาเห็นสมควรย้อนสำนวนให้ศาลอุทธรณ์ภาค 3 วินิจฉัยปัญหาตามอุทธรณ์ของโจทก์และโจทก์ร่วมเพราะผลแห่งการวินิจฉัยของศาลอุทธรณ์ภาค 3 อาจนำไปสู่การจำกัดสิทธิการฎีกาของคู่ความได้

กรณีของความผิดธรรมดาเดียวผิดต่อกฎหมายหลายบทถ้าเป็นบทหนักมีอัตราโทษจำคุกเกินสามปี หรือปรับเกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับไม่ต้องห้ามอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริง แม้บทอื่นมีอัตราโทษต่ำ ซึ่งต้องห้ามอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงก็ตาม เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 95/2521 ข้อห้ามอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริง พิจารณาตามอัตราโทษในกฎหมายแต่ละกระทง ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 138 กับ 289, 80 เป็นกรรมาเดียวผิดกฎหมายหลายบท จึงไม่ต้องห้ามอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 204/2522 การวินิจฉัยว่าอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงต้องห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 193 ทวิ หรือไม่ ต้องพิจารณาความผิดแต่ละกระทง แม้ความผิดในกระทงนั้นมีความผิดหลายบทรวมอยู่ด้วย ถ้าบทหนักไม่ต้องห้ามศาลก็ต้องถือว่าทุกบทไม่ต้องห้าม โจทก์ฟ้องขอให้ลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 137, 172, 179, 267, 310 เป็นการกระทำความผิดกับความผิดตามมาตรา 157, 162, 200 ที่โจทก์ขอให้ลงโทษจำเลย ซึ่งมีอัตราโทษจำคุกเกินกว่า 3 ปี ในกระทงความผิดนั้นทุกบทไม่ต้องห้ามอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1996/2537 การวินิจฉัยว่าอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงต้องห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 193 ทวิ หรือไม่ ต้องพิจารณาความผิดแต่ละกระทง เมื่อความผิดในกระทงนั้นมีความผิดหลายบทรวมอยู่ด้วย ถ้าบทหนักไม่ต้องห้ามศาลก็ต้องถือว่าทุกบทไม่ต้องห้าม คดีนี้โจทก์อุทธรณ์ขอให้ลงโทษจำเลย ในกระทงความผิดฐานพาอาวุธปืนและมีดติดตัวไปในทางสาธารณะและหมู่บ้าน อันเป็นการกระทำความผิดเป็นความผิดต่อกฎหมายหลายบท เมื่อความผิดตามพระราชบัญญัติอาวุธปืนฯ มาตรา 8 ทวิ วรรคแรก, 72 ทวิ วรรคสอง ซึ่งเป็นบทหนักที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกินห้าปีไม่ต้องห้ามอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 193 ทวิ ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 371 ซึ่งเป็นบทเบาที่พลอยไม่ต้องห้ามอุทธรณ์ด้วย

สำหรับความผิดหลายกรรมต่างกัน โจทก์อุทธรณ์ความผิดกระทงที่ต้องห้ามอุทธรณ์ไม่ได้ เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 741/2527 โจทก์บรรยายฟ้องข้อความผิดฐานพาอาวุธมีไปในเมืองโดยไม่มีเหตุสมควร ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 371 กับความผิดฐานร่วมกันทำร้ายร่างกายผู้เสียหายจนเป็นเหตุได้รับอันตรายสาหัสตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 297 เป็นกรณีต่างกรรมกันมิใช่กรรมเดียวผิดกฎหมายหลายบท การที่ศาลอุทธรณ์รับพิจารณาความผิดตามมาตรา 297 จึงไม่มีเหตุที่จะต้องรับพิจารณาความผิดตามมาตรา 371 ซึ่งศาลชั้นต้นพิพากษายกฟ้อง และต้องห้ามมิให้อุทธรณ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 193 ทวิ ยุติไปแล้วเมื่อศาลอุทธรณ์พิพากษาลงโทษจำเลยตามมาตรา 371 ด้วยจึงไม่ชอบ

คดีที่ต้องห้ามอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงนั้น ไม่เป็นการห้ามเด็ดขาด กล่าวคือถ้าผู้พิพากษาคนใดซึ่งพิจารณาหรือลงชื่อในคำพิพากษาหรือทำความเห็นแย้งในศาลชั้นต้นพิเคราะห์เห็นว่าข้อความที่ตัดสินนั้นเป็นปัญหาสำคัญอันควรสู่ศาลอุทธรณ์และอนุญาตให้อุทธรณ์หรืออัยการสูงสุดหรือพนักงานอัยการซึ่งอัยการสูงสุดได้มอบหมายลงลายมือชื่อรับรอง ในอุทธรณ์ว่ามีเหตุอันควรที่ศาลอุทธรณ์จะได้วินิจฉัย ก็ให้รับอุทธรณ์นั้นไว้พิจารณาต่อไป²⁹

อย่างไรเป็นปัญหาสำคัญและอย่างไรมีเหตุอันควรอุทธรณ์ ย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะและสภาพของคดีแต่ละคดีไป และเป็นดุลพินิจของผู้พิพากษาผู้มีอำนาจสั่งอนุญาต หรืออัยการสูงสุดหรือพนักงานอัยการที่ได้รับมอบหมายผู้มีอำนาจในการรับรองอุทธรณ์ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เมื่อมีการอนุญาตหรือรับรองอุทธรณ์แล้ว ข้อที่ว่าเป็นปัญหาสำคัญหรือเหตุอันควรอุทธรณ์หรือไม่ควรถือเป็นยุติ จะมีการโต้แย้งเป็นอย่างอื่นมิได้ แต่ผู้พิพากษามีคำสั่งจะต้องกล่าวแสดงข้อความในคำสั่งที่มีความหมายว่าคดีนั้นเป็นปัญหาสำคัญและสั่งอนุญาต ถ้าข้อความไม่แสดงให้เห็นได้เช่นนั้นอาจถือว่าเป็นการอนุญาตที่ไม่ถูกต้อง แต่ทั้งนี้ไม่จำเป็นที่ผู้พิพากษาผู้อนุญาตต้องใช้ถ้อยคำของกฎหมาย การใช้ถ้อยคำอื่นซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีความหมายที่กฎหมายต้องการก็เป็นการอนุญาตที่ถูกต้องได้

ในการรับรองอุทธรณ์ของอัยการสูงสุดราชฎผู้เป็นโจทก์อาจยื่นคำร้องขอต่ออัยการสูงสุดโดยตรงเพื่อให้อัยการสูงสุดเป็นผู้รับรองอุทธรณ์คดีได้โดยยื่นขอต่ออัยการสูงสุดได้โดยตรง มิใช่จะยื่นอุทธรณ์ไปที่ศาลเพื่อให้ศาลส่งให้อัยการสูงสุดเพราะไม่ใช่หน้าที่ของศาล เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2154/2540 การที่จะให้อัยการสูงสุดพิจารณารับรองอุทธรณ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 193 ตรี ว่าอุทธรณ์ของโจทก์มีเหตุอันสมควรที่ศาลอุทธรณ์จะได้วินิจฉัยหรือไม่ กฎหมายมิได้บัญญัติให้เป็นหน้าที่ของศาลที่จะต้องส่ง

²⁹ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 193 ตรี และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ.2499 มาตรา 22 ทวิ.

สำนวนและอุทธรณ์ของโจทก์ไปให้อัยการสูงสุดพิจารณา เมื่อรับรองอุทธรณ์เป็นประโยชน์แก่โจทก์ ผู้อุทธรณ์ โจทก์ก็ต้องไปดำเนินการร้องขอต่ออัยการสูงสุดเอง ศาลไม่มีหน้าที่ต้องส่งสำนวนและอุทธรณ์ของโจทก์ไปยังอัยการสูงสุดตามที่โจทก์ร้องขอ

ส่วนข้อจำกัดในการอุทธรณ์ของจำเลยต่างกับสิทธิของโจทก์อยู่บ้างตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 193 ทวิ และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ.2499 มาตรา 22 กล่าวคือ ถ้าความผิดที่ฟ้องนั้นมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ จำเลยจะอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงได้ในกรณีที่จำเลยต้องคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุกหรือให้ลงโทษกักขังแทนโทษจำคุกจำเลยต้องคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุกแต่ศาลรอกการลงโทษไว้ ศาลพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดแต่รอกการกำหนดโทษไว้ หรือจำเลยต้องคำพิพากษาให้ลงโทษปรับเกินหนึ่งพันบาท

2.2.2 ข้อจำกัดสิทธิในการฎีกาของคู่ความในคดีอาญา

คดีที่ศาลอุทธรณ์พิพากษายืนตามศาลล่างหรือเพียงแต่แก้ไขเล็กน้อย และให้ลงโทษจำคุกจำเลยไม่เกินห้าปีหรือปรับหรือทั้งจำทั้งปรับ แต่โทษจำคุกไม่เกินห้าปีกับในคดีที่ศาลอุทธรณ์พิพากษายืนตามศาลล่าง หรือเพียงแต่แก้ไขเล็กน้อยและให้ลงโทษจำคุกจำเลยเกินห้าปีไม่ว่าจะมีโทษอย่างอื่นด้วยหรือไม่ ห้ามมิให้โจทก์ฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 218

การแก้ไขน้อยมักจะเป็นกรณีที่ศาลอุทธรณ์แก้บทลงโทษโดยไม่แก้กำหนดโทษ หรือแก้กำหนดโทษโดยไม่แก้บทลงโทษ หรือแก้เกี่ยวกับจำนวนกระหนทางโทษ หรือการเปลี่ยนโทษจำคุกเป็นส่งตัวไปสถานฝึกอบรม หรือแก้เกี่ยวกับการรับของกลาง การคืน หรือใช้ราคาทรัพย์สิน ส่วนการแก้ไขมาก มักจะเป็นกรณีที่ศาลอุทธรณ์แก้บทลงโทษและแก้กำหนดโทษของศาลชั้นต้น หรือแก้เกี่ยวกับการรอกการลงโทษ³⁰

³⁰ ณรงค์ ใจหาญ, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 2 เล่มที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2544), น. 133.

กรณีที่ศาลชั้นต้นพิพากษาให้ลงโทษจำคุกจำเลยไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ถ้าศาลอุทธรณ์ยังคงลงโทษจำเลยไม่เกินกำหนดที่ว่ามานี้ ห้ามมิให้โจทก์ฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง³¹ เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2360/2539 ศาลชั้นต้นพิพากษาลงโทษจำคุกจำเลย 6 เดือน ศาลอุทธรณ์ภาค 2 พิพากษาแก้เป็นว่า ให้ปรับจำเลย 10,000 บาท อีกสถานหนึ่ง แล้วรอลงโทษจำคุกไว้มีกำหนด 2 ปี เป็นกรณีที่ศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ภาค 2 ลงโทษจำคุกจำเลย ไม่เกินสองปีและปรับไม่เกินสี่หมื่นบาท จึงห้ามมิให้โจทก์ฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 219 การที่โจทก์ฎีกาขอให้ไม่รอลงโทษจำเลย เป็นการเถียงดุลพินิจในการกำหนดโทษของศาลอุทธรณ์ภาค 2 เป็นฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง จึงต้องห้ามตามบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าว

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 747/2542 ศาลชั้นต้นพิพากษาจำคุกจำเลย 1 ปี ศาลอุทธรณ์พิพากษาแก้เป็นจำคุก 8 เดือน คดีจึงต้องห้ามฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 219

แม้คดีนั้นจะไม่ต้องห้ามฎีกาแต่ก็ห้ามมิให้โจทก์ฎีกาคัดค้านคำพิพากษาหรือคำสั่งในข้อเท็จจริงในปัญหาเรื่องวิธีการเพื่อความปลอดภัยแต่อย่างใด และในคดีที่ศาลชั้นต้นลงโทษกักขังแทนโทษจำคุก หรือเปลี่ยนโทษกักขังเป็นโทษจำคุก หรือคดีที่เกี่ยวกับการกักขังแทนค่าปรับ หรือกักขังเกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สิน ถ้าศาลอุทธรณ์มิได้พิพากษากลับคำพิพากษาศาลชั้นต้น ห้ามมิให้โจทก์ฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง³² เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1539/2521 ศาลอุทธรณ์พิพากษายืนตามคำพิพากษาศาลชั้นต้นที่ลงโทษจำคุกจำเลย 1 เดือน และปรับ 1,000 บาท โทษจำคุกเปลี่ยนเป็นโทษกักขัง จำเลยฎีกาขอให้ลงโทษปรับสถานเดียวไม่ได้เพราะเป็นฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง ต้องห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 219 ตรี /

คำสั่งคำร้องฎีกาที่ 28/2526 ศาลชั้นต้นลงโทษกักขังแทนโทษจำคุก ศาลอุทธรณ์พิพากษากลับให้ยกฟ้องโจทก์ จึงไม่ต้องห้ามฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 219 ตรี

³¹ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 219.

³²ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 219 ทวิ และมาตรา 219 ตรี

(5) คดีที่ศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์พิพากษายกฟ้องโจทก์ก็ห้ามมิให้โจทก์ฎีกา³³ ในกรณีดังกล่าวแม้ศาลใดศาลหนึ่งหรือทั้งศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์พิพากษายกฟ้องโดยปัญหาข้อกฎหมายก็ดีหรือศาลใดศาลหนึ่งพิพากษายกฟ้องโดยปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4528/2541 ศาลชั้นต้นพิพากษายกฟ้องโจทก์เพราะโจทก์ไม่มาศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 166 วรรคหนึ่ง ศาลอุทธรณ์พิพากษายืนเป็นกรณีที่ศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์พิพากษายกฟ้องโจทก์ ย่อมต้องห้ามมิให้ฎีกาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 220

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6936/2541 การที่ศาลชั้นต้นเห็นว่าโจทก์ร่วมและจำเลยได้ทำสัญญาประนีประนอมยอมความกัน และศาลชั้นต้นได้พิพากษาตามยอม คดีถึงที่สุดแล้ว ทำให้หนี้ที่จำเลยได้ออกเช็คเพื่อใช้เงินนั้นได้สิ้นผลผูกพันไปก่อนศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด คดีจึงเป็น อันเลิกกันตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 มาตรา 7 สิทธิของโจทก์และโจทก์ร่วมในการนำคดีมาฟ้องย่อมระงับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 จึงมีคำสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความ เมื่อศาลอุทธรณ์พิพากษายืน ย่อมมีผลเท่ากับว่าศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์พิพากษายกฟ้องโจทก์และโจทก์ร่วมจึงต้องห้ามมิให้ฎีกาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 220

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 135/2542 ศาลชั้นต้นพิพากษาว่า จำเลยมีความผิดตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 มาตรา 57, 91 จำคุก 1 ปี จำเลยให้การรับสารภาพลดโทษให้กึ่งหนึ่ง คงจำคุก 6 เดือน ข้อหาและคำขออื่นนอกจากนี้ให้ยก ศาลอุทธรณ์พิพากษายืนถือได้ว่าความผิดตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 43 ทวิ วรรคหนึ่ง, 157 ทวิ วรรคหนึ่ง ศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์พิพากษายกฟ้องโจทก์ จึงต้องห้ามมิให้ฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 218, 219 และ มาตรา 220 นั้น ไม่เป็นการห้ามที่เด็ดขาด กล่าวคือ ถ้าผู้พิพากษาคนใดซึ่งพิจารณาหรือลงชื่อในคำพิพากษาหรือทำความเห็นแย้งในศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์ พิจารณาเห็นว่าข้อความที่ตัดสินนั้นเป็นปัญหาสำคัญอันควรสู่ศาลสูงสุดและอนุญาตให้ฎีกา หรืออัยการสูงสุดลงลายมือชื่อรับรองในฎีกาว่ามีเหตุอันควรสู่ศาลสูงสุดและอนุญาตให้ฎีกา หรืออัยการสูงสุดลงลายมือชื่อรับรองในฎีกาว่ามีเหตุอันควรที่ศาลสูงสุดจะได้วินิจฉัย ก็ให้รับฎีกานั้นไว้พิจารณาต่อไป ซึ่งการอนุญาตหรือรับรองให้ฎีกาจะมีหลักเกณฑ์ทำนองเดียวกับการอนุญาตหรือรับรองให้อุทธรณ์ตามประมวล

³³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 220

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 193 ตรี และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ.2499 มาตรา 22 ทวิ

ส่วนคดีซึ่งต้องห้ามฎีกาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 219 ทวิ และ 219 ตรี นั้น เป็นการห้ามฎีกาโดยเด็ดขาด เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 221 ไม่ได้บัญญัติให้มีการอนุญาตหรือรับรองให้ฎีกาได้ดังเช่นคดีซึ่งต้องห้ามฎีกาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 218, 219 และ 220 เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5524/2541 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 221 บัญญัติให้ผู้พิพากษาซึ่งพิจารณาหรือลงชื่อในคำพิพากษาศาลชั้นต้นอนุญาตให้ฎีกาได้เฉพาะในคดีซึ่งต้องห้ามฎีกาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 218, 219 และ 220 เท่านั้น แต่จะอนุญาตให้ฎีกาในคดีซึ่งต้องห้ามฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 219 ตรี ไม่ได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 437/2542 ศาลชั้นต้นพิพากษาลงโทษกักขังแทนโทษจำคุกและศาลอุทธรณ์มิได้พิพากษากลับคำพิพากษาศาลชั้นต้น จึงต้องห้ามมิให้ฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงในศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์ พิเคราะห์เห็นว่าข้อความที่ตัดสินนั้นเป็นปัญหาสำคัญ อันควรสู่ศาลสูงสุดและอนุญาตให้ฎีกา หรืออัยการสูงสุดลงลายมือชื่อรับรองในฎีกาว่ามีเหตุอันควรสู่ศาลสูงสุดและอนุญาตให้ฎีกา หรืออัยการสูงสุดลงลายมือชื่อรับรองในฎีกาว่ามีเหตุอันควรที่ศาลสูงสุดจะได้วินิจฉัยก็ให้รับฎีกานั้นไว้พิจารณาต่อไป³⁴ ซึ่งการอนุญาตหรือรับรองให้ฎีกาจะมีหลักเกณฑ์ทำนองเดียวกับการอนุญาตหรือรับรองให้อุทธรณ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 193 ตรี และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. 2499 มาตรา 22 ทวิ

ส่วนคดีที่ต้องห้ามฎีกาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 219 ทวิ และ 219 ตรี นั้นเป็นการห้ามโดยเด็ดขาด เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 221 ไม่ได้บัญญัติให้มีการอนุญาตหรือรับรองให้ฎีกาได้ดังเช่นคดีที่ต้องห้ามฎีกา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 218, 219 และ 220

³⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 221

(6) การอุทธรณ์หรือฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงนั้น ข้อเท็จจริงที่ยกขึ้นอ้างจะต้องเป็นข้อที่ได้ยกขึ้นว่ากันมาแล้วโดยชอบในศาลชั้นต้น หรือศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์แล้วแต่กรณี ทั้งจะต้องเป็นสาระแก่คดีอันควรได้รับการวินิจฉัยด้วย³⁵ เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3327/2531 โจทก์ฟ้องว่าจำเลยมีกัญชาไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายและจำหน่ายกัญชาโดยฝ่าฝืนกฎหมาย จำเลยให้การรับสารภาพ โดยมีได้ปฏิเสธว่าจำเลยไม่ทราบถึงประกาศของกระทรวงสาธารณสุขแต่อย่างใด ที่จำเลยฎีกาว่าไม่ปรากฏว่ากระทรวงสาธารณสุขได้ประกาศว่ากัญชาเป็นยาเสพติดให้โทษประเภท 5 จริงหรือไม่ และจำเลยไม่สามารถทราบประวัติดังกล่าวได้นั้น จึงเป็นข้อที่มีได้ยกขึ้นว่ากันมาแล้วในศาลชั้นต้น แม้ผู้พิพากษาซึ่งลงชื่อในคำพิพากษาศาลชั้นต้นอนุญาตให้จำเลยฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงศาลฎีกาก็ไม่รับวินิจฉัย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1497/2532 ศาลชั้นต้นพิพากษาว่าจำเลยทั้งสามกระทำความผิดฐานร่วมกันผลิตเฮโรอีนและมีเฮโรอีนไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายและจำหน่ายเฮโรอีน จำเลยมิได้อุทธรณ์ว่าตนมิได้แบ่งบรรจุเฮโรอีน การที่จำเลยที่ 1 ฎีกาว่าพยานโจทก์ไม่มีโอกาสมองเห็นการกระทำของจำเลยที่ 1 พยานหลักฐานโจทก์รับฟังไม่ได้ว่าจำเลยที่ 1 แบ่งบรรจุเฮโรอีนและจำหน่ายเฮโรอีน จำเลยที่ 1 คนมีความผิดเพียงมีเฮโรอีนไว้ในครอบครองเพื่อเสพสถานเดียวจึงเป็นฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงที่มีได้กล่าวกันมาแล้วในศาลอุทธรณ์ และเป็นข้อเท็จจริงที่ยุติแล้ว ศาลฎีกาไม่รับวินิจฉัย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7263/2541 จำเลยให้การรับสารภาพผิดตามฟ้อง ข้อเท็จจริงซึ่งต้องฟังว่าจำเลยมีเจตนากระทำความผิดตามฟ้องข้อที่จำเลยฎีกาว่า ด.เพื่อนจำเลยเป็นคนยัดเฮโรอีนของกลางใส่กระเป๋ากำไลจากนั้นจำเลยเดินมาก็ถูกเจ้าพนักงานตำรวจจับกุมพร้อมของกลางจำเลยกระทำไปโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์นั้นถือว่าเป็นข้อเท็จจริงที่มีได้ยกขึ้นว่ากันมาแล้วโดยชอบ

อย่างไรก็ตามการใช้สิทธิฎีกาของจำเลยยังมีข้อแตกต่างจากอัยการหรือโจทก์อยู่บ้าง กล่าวคือ ในคดีที่ศาลอุทธรณ์พิพากษายืนตามศาลล่างหรือเพียงแต่แก้ไขเล็กน้อยและให้ลงโทษจำคุกจำเลยเกินห้าปีไม่ว่าจะมีโทษอย่างอื่นด้วยหรือไม่ห้ามมิให้โจทก์ฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงแต่จำเลยฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงได้³⁶

³⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 225, 249 ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15

³⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 218 วรรคสอง

นอกจากนั้นในคดีที่ศาลชั้นต้นพิพากษาให้ลงโทษจำคุกจำเลยไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ถ้าศาลอุทธรณ์ยังคงลงโทษจำเลยไม่เกินกำหนดที่ว่ามานี้ห้ามมิให้จำเลยฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง แต่ข้อห้ามนี้มีให้ใช้แก่จำเลยในกรณีที่ศาลอุทธรณ์พิพากษาแก้ไขโทษและเพิ่มเติมโทษจำเลย³⁷ เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3251/2536 ศาลชั้นต้นพิพากษาลงโทษจำเลยตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 278 จำคุก 6 เดือน ศาลอุทธรณ์ภาค 2 พิพากษาแก้เป็นลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 391 จำคุก 1 เดือน คำพิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค 2 มิได้เพิ่มเติมโทษจำเลยจึงต้องห้ามมิให้จำเลยฎีกาปัญหาข้อเท็จจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 219

โดยสรุปจะเห็นได้ว่าระบบอุทธรณ์และฎีกาของประเทศไทยถือหลักว่า คู่ความมีสิทธิอุทธรณ์และฎีกาได้อย่างกว้างขวาง การห้ามอุทธรณ์และฎีกาเป็นเพียงข้อยกเว้น และข้อยกเว้นก็มีข้อผ่อนคลายเป็นมากมาย การอุทธรณ์หรือฎีกาในข้อเท็จจริงตามกฎหมายไทยจึงเป็นการแก้ไขความไม่ถูกต้องในเนื้อหาของคำพิพากษาในการกำหนดข้อเท็จจริงและการกำหนดโทษในคำพิพากษาของศาลแขวง หรือศาลจังหวัดในกรณีเป็นศาลชั้นต้นหรือของศาลอุทธรณ์โดยศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณา ส่วนศาลจังหวัดไม่มีเขตพิจารณาอุทธรณ์ที่อุทธรณ์มาจากศาลแขวง และการแก้ไขความไม่ถูกต้องดังกล่าวต้องแก้ไขก่อนที่คำพิพากษาของศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์จะถึงที่สุด

2.3 การพิจารณาของศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงและในปัญหาข้อกฎหมาย

การพิจารณาอุทธรณ์และฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงเป็นกรณีที่ศาลต้องพิจารณาโดยอาศัยพยานหลักฐานเป็นสำคัญโดยอาศัยความละเอียดรอบคอบในการตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ยุติซึ่งต่างจากการพิจารณาในปัญหาข้อกฎหมายเนื่องจากศาลไม่ต้องขังน้ำหนักของพยานหลักฐานในคดีอีกและข้อเท็จจริงดังกล่าวได้ยุติไปแล้ว จึงไม่มีความยุ่งยากในการพิจารณาและวินิจฉัยคดี

- (1) การพิจารณาปัญหาข้อเท็จจริงในคดีอาญาสามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้

³⁷ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 219

1.1 คดีที่จำเลยยื่นอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลชั้นต้นที่ให้ลงโทษ ห้ามมิให้ศาลอุทธรณ์พิพากษาเพิ่มเติมโทษจำเลย เว้นแต่โจทก์ได้อุทธรณ์ในทำนองนั้น³⁸ เป็นกรณีที่จำเลยถูกศาลชั้นต้นพิพากษาลงโทษ ศาลอุทธรณ์จะพิพากษาเพิ่มเติมโทษจำเลยสูงขึ้นได้ต่อเมื่อโจทก์ได้อุทธรณ์ในทำนองให้ศาลเพิ่มโทษ การที่โจทก์ไม่ได้อุทธรณ์หรือโจทก์อุทธรณ์ในประเด็นอื่นซึ่งมิใช่ทำนองให้เพิ่มเติมโทษจำเลยถือได้ว่าโจทก์พอใจตามคำพิพากษาของศาลชั้นต้นแล้ว แม้โทษที่ศาลชั้นต้นกำหนดจะต่ำกว่าอัตราโทษที่กฎหมายกำหนดหรือมีการปรับบทกฎหมายผิดหรือกำหนดกระบวนของโทษไม่ถูกต้องเพราะน้อยกว่าโทษที่กฎหมายกำหนดศาลอุทธรณ์ก็มีอำนาจเพียงปรับบทมาตราให้ถูกต้องเท่านั้นหรือแก้ไขกระบวนโทษให้ถูกต้องอันเป็นปัญหาข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยได้เท่านั้นแต่จะเปลี่ยนกำหนดโทษที่ศาลชั้นต้นได้ลงไว้ให้สูงขึ้นไม่ได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 5883/3541 (ประชุมใหญ่) โจทก์ฟ้องขอให้ลงโทษจำเลยตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 144, 33 และขอให้ริบเงินสดของกลางที่จำเลยได้ให้แก่เจ้าพนักงานเพื่อจูงใจให้เจ้าพนักงานปล่อยตัวจำเลยไป โดยไม่นำส่งพนักงานสอบสวนการที่ศาลชั้นต้นมิได้มีคำวินิจฉัยในเรื่องของกลางดังกล่าวจึงเป็นการไม่ชอบด้วยวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 186(9) เป็นปัญหาเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยแม้โจทก์มิได้อุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ก็มีอำนาจวินิจฉัยแก้ไขให้ถูกต้องและวินิจฉัยให้ริบของกลางดังกล่าวได้ไม่เป็นการเพิ่มเติมโทษจำเลย

คำพิพากษาฎีกาที่ 1160/2542 มีคนร้ายลักเอารถยนต์คันของกลางของผู้เสียหายไป ต่อมาเจ้าพนักงานตำรวจยึดรถยนต์ดังกล่าวได้จากจำเลย รถที่ยึดได้ มีการติดแผ่นป้ายประกันภัยคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถแผ่นป้ายวงกลมแสดงการเสียภาษีประจำปี และแผ่นป้ายทะเบียนรถซึ่งเป็นของปลอม เพื่อให้เจ้าพนักงานตำรวจหรือผู้อื่น ที่พบเห็นเข้าใจว่าเอกสารปลอมเหล่านั้นเป็นเอกสารที่แท้จริงและเข้าใจว่ารถยนต์ที่จำเลยขับเป็นรถยนต์ที่จำเลยมีไว้ในครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย ถือได้ว่าเป็นการใช้เอกสารปลอมโดยเจตนาจำเลยจึงมีความผิดฐานใช้เอกสารปลอมและใช้เอกสารราชการปลอมจำเลยได้ใช้เอกสารคือแผ่นป้ายทะเบียนรถปลอม ซึ่งเป็นความผิด ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 268 วรรคแรก ประกอบมาตรา 265 และใช้แผ่นป้ายประกันภัยคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถอันเป็นความผิดตามมาตรา 268 วรรคแรก ประกอบมาตรา 264 สำหรับการใช้แผ่นป้ายทะเบียนรถปลอมและการใช้แผ่นป้ายวงกลมแสดงการเสียภาษีประจำปีปลอมโดยปิดไว้ที่รถยนต์ของกลางคันเดียวกัน โดยมีเจตนาเพื่อให้เจ้าพนักงานเห็นว่ารถยนต์ของกลางคันที่จำเลยขับได้จดทะเบียนและเสียภาษีถูกต้อง เพื่อจำเลยจะใช้รถยนต์โดยชอบ การกระทำของจำเลย จึงเป็นความผิด กระมเดียวกันการใช้แผ่นป้ายประกันภัยคุ้มครองผู้ประสบภัย

³⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 212

จากรถ อันเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 268 วรรคแรก ประกอบมาตรา 264 แม้จะใช้พร้อมกับแผ่นป้ายทะเบียนรถ และแผ่นป้าย วงกลมแสดงการเสียภาษีรถยนต์ในคราวเดียวกัน แต่ก็ยังเป็นเอกสาร คนละประเภทและมีเจตนาก่อให้เกิดผลต่างกัน จึงเป็นการกระทำ ต่างกรรมต่างวาระ แยกจากกันต่างหากจากความผิดฐานใช้แผ่นป้าย ทะเบียนรถและแผ่นป้ายวงกลม แสดงการเสียภาษีปลอม ศาลชั้นต้นพิพากษาว่า จำเลยใช้เอกสารปลอม ทั้งสามรายการในคราวเดียวกันเพื่อให้ผู้อื่น หลงเชื่อว่า รถยนต์กระบะของผู้เสียหายที่จำเลยขับไป มีหมายเลขทะเบียน ตามที่ระบุในเอกสารปลอมเหล่านั้น จึงเป็นการกระทำที่มีเจตนา เดียวกัน ย่อมเป็นความผิด กรรมเดียว ให้ลงโทษตามมาตรา 268 วรรคแรก ประกอบมาตรา 265 ซึ่งเป็นบทที่มีโทษหนักที่สุดเพียง บทเดียวนั้นเป็นการไม่ชอบ แต่โจทก์มิได้อุทธรณ์ และศาลอุทธรณ์ พิพากษาแก้เป็นว่าให้ยกฟ้อง ความผิด ฐานใช้เอกสารปลอม ดังนี้ เมื่อโจทก์ฎีกาและศาลฎีกา เห็นว่าจำเลยมีความผิดฐานใช้ เอกสารปลอมและ ใช้เอกสารราชการปลอม ศาลฎีกาเห็นสมควรปรับบท ลงโทษเสียใหม่ให้ถูก ต้อง แต่ให้ลงโทษจำเลย ไม่เกินโทษที่ ศาลชั้นต้นวางไว้ ตามที่บัญญัติไว้ใน ประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญา มาตรา 212 ประกอบมาตรา 225

1.2 คดีซึ่งจำเลยผู้หนึ่งอุทธรณ์คัดค้านคำพิพากษาซึ่งให้ลงโทษจำเลยหลายคนใน ความผิดฐานเดียวกันหรือต่อเนื่องกัน ถ้าศาลอุทธรณ์พิพากษากลับหรือแก้คำพิพากษาศาลชั้นต้น ไม่ลงโทษหรือลดโทษให้จำเลยแม้เป็นเหตุอยู่ในส่วนลักษณะคดีศาลอุทธรณ์มีอำนาจพิพากษา ตลอดไปถึงจำเลยอื่นที่มีได้อุทธรณ์ให้มีต้องถูกรับโทษหรือได้ลดโทษจุจำเลยผู้อุทธรณ์³⁹

โดยหลักศาลอุทธรณ์ย่อมมีอำนาจวินิจฉัยเฉพาะปัญหาของจำเลยผู้อุทธรณ์ ส่วนจำเลย ที่ไม่อุทธรณ์ย่อมผูกพันตามคำพิพากษาศาลชั้นต้น อย่างไรก็ตามอาจมีกรณีของเหตุในคดีซึ่งแยก ไม่ได้กับจำเลยที่ไม่อุทธรณ์ และเมื่อยกเหตุนั้นมาวินิจฉัยแล้ว ศาลอุทธรณ์จะต้องพิพากษาในทาง เป็นคุณแก่จำเลยผู้อุทธรณ์ คือไม่ลงโทษหรือลดโทษให้ ศาลอุทธรณ์จึงมีอำนาจที่พิพากษาให้มีผล เป็นคุณแก่จำเลยที่มีได้อุทธรณ์ด้วย

เหตุในลักษณะคดี หมายถึง ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่ปรากฏขึ้นในคดีเกี่ยวพันพาด พึงถึงจำเลยจำเลยทุกคนในคดีนั้น โดยมีข้อเรื่องคุณสมบัติหรือพฤติกรรม หรือการกระทำส่วนตัว

³⁹ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 213

ของแต่ละบุคคลซึ่งเป็นจำเลยในคดีนั้น⁴⁰ ซึ่งต่างจากกรณีของเหตุส่วนตัว ที่มีผลเฉพาะบุคคลเป็นรายๆไปเฉพาะตัว ไม่มีผลถึงคนอื่น⁴¹

ดังนั้นการพิจารณาปัญหาข้อเท็จจริง ศาลมีหน้าที่ต้องชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานเพื่อหาความน่าเชื่อถือในข้อเท็จจริงเรื่องนั้นด้วยตนเอง เพราะความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานโดยเฉพาะพยานบุคคล ศาลจำต้องได้ทั้งสำเนียงถ้อยคำ ได้เห็นอากัปกริยาของพยานด้วยตนเอง และข้อเท็จจริงที่ได้จากการพิจารณานี้ถือเป็นเครื่องมือสำคัญในเรื่องพยานหลักฐาน อันจะนำไปสู่การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานต่าง ๆ ในคดี

2.4 ลักษณะของการวินิจฉัยของศาลในชั้นอุทธรณ์และชั้นฎีกา

2.4.1 ลักษณะของการวินิจฉัยของศาลในชั้นอุทธรณ์และชั้นฎีกา

การทำคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ศาลฎีกาต้องประกอบด้วยองค์คณะผู้พิพากษา 3 คน เป็นอย่างน้อย แม้จะเป็นคดีที่ผู้พิพากษาค้นเดียวพิพากษา⁴² โดยเป็นความเห็นร่วมกันขององค์คณะที่พิจารณาอุทธรณ์หรือฎีกานั้น

อำนาจของศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาที่จะพิพากษาหรือทำคำสั่งในคดีอาญาปรากฏตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 214 ซึ่งใช้บังคับโดยอนุโลมตามมาตรา 225 แบ่งออกเป็น 4 ประการคือ

1. พิจารณาให้ยกอุทธรณ์หรือฎีกานั้น กรณีจะทำได้ต่อเมื่อศาลมีความเห็นว่า คดีนั้นต้องห้ามมิให้มีการอุทธรณ์และฎีกาตามกฎหมาย เช่น คดีอาญาที่ขาดอายุความหรือเป็นการอุทธรณ์และฎีกาคำสั่งระหว่างพิจารณาของศาลชั้นต้น หรือศาลอุทธรณ์การที่กฎหมายห้ามมิให้อุทธรณ์และฎีกาและมีคำสั่งให้ยกอุทธรณ์และฎีกาเท่ากับศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาไม่ต้องวินิจฉัยในประเด็นดังกล่าวอีก

2. พิจารณายื่นตามศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์ในกรณีที่มีการฎีกา หมายความว่า เมื่อศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาแล้วแต่กรณีเห็นว่าคำพิพากษาของศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์ ถูก

⁴⁰ เริงธรรม ลัดพลี, สัมมนากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดอรุณการพิมพ์, 2540), น. 266-270.

⁴¹ พิพัฒน์ จักรางกูร, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2541), น. 82.

⁴² พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 27

ต้องไม่ว่าในปัญหาข้อเท็จจริงหรือในปัญหาข้อกฎหมายหรือแม้ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาจะเห็นแตกต่างในบางข้อ แต่ผลที่สุดก็ปรากฏอย่างเดียวกันกับที่ศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์ พิพากษาให้ฝ่ายใดแพ้หรือชนะ

3. พิพากษาแก้ตามศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์หมายความว่าเมื่อศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาเห็นว่าคำพิพากษาของศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์ บางส่วนผิดบางส่วนถูก ก็พิพากษาแก้ส่วนที่ผิดนั้นเสีย

4. พิพากษากลับคำพิพากษาศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์ หมายความว่าคดีนั้นศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์พิพากษาไม่ถูกต้องทั้งหมดศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกามีอำนาจกลับคำพิพากษาศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์นั้นเสีย

3. วิเคราะห์รูปแบบและหลักเกณฑ์ในการอุทธรณ์ฎีกาในคดีอาญา

การที่ประเทศไทยใช้ระบบของการให้สิทธิหรือระบบสิทธิ (Appeal as of Rights) กล่าวคือ เปิดโอกาสให้คู่ความและผู้ที่ได้รับผลกระทบจากคำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยหรือจากคำสั่งของศาลมีสิทธิอุทธรณ์และฎีกาได้อย่างกว้างขวางทั้งในส่วนของปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย ส่วนข้อห้ามในการจำกัดสิทธิในการอุทธรณ์และสิทธิในการฎีกานั้นไม่ใช่การจำกัดที่เด็ดขาด ส่วนหนึ่งมาจากแนวคิดของประชาชนที่เชื่อว่าศาลสูงเป็นศาลที่มีประสิทธิภาพมากกว่าศาลล่างซึ่งส่งผลให้มีคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลสูงเป็นจำนวนมาก การอุทธรณ์ฎีกาเป็นสิทธิที่มีอยู่ตามกฎหมาย และเป็นการเปิดโอกาสให้คู่ความและผู้มีส่วนได้เสียในคดีเป็น ผู้อุทธรณ์ฎีกาคัดค้านคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้น และศาลชั้นต้นจะทำการรวบรวมสำนวนคดีเพื่อส่งมายังศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาแล้วแต่กรณี เมื่อสำนวนทั้งหมดได้ขึ้นมายัง ศาลสูง ศาลชั้นต้นย่อมหมดอำนาจในการพิจารณาคดีดังกล่าวได้อีก เพราะคดีตกอยู่ในอำนาจหรือดุลพินิจของศาลสูงนั้นแล้ว สาเหตุของการที่กฎหมายเปิดโอกาสให้สามารถอุทธรณ์ฎีกาได้ ถือเป็นการเปิดโอกาสให้คู่ความสามารถโต้แย้งคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นและ ชั้นอุทธรณ์ได้เมื่อตนไม่เห็นด้วย เพื่อให้ศาลที่อยู่ในลำดับชั้นเหนือกว่าและมีประสิทธิภาพมากกว่าช่วยตรวจสอบความถูกต้องและแก้ไขข้อผิดพลาด

อย่างไรก็ตามในบางคดีการใช้สิทธิในการอุทธรณ์และฎีกาของคู่ความนั้นเกิดขึ้นจากความไม่สุจริตของผู้อุทธรณ์และฎีกาที่ต้องการประวิงคดีหรือทำให้คดีล่าช้าออกไปเพื่อผลประโยชน์บางอย่างเท่านั้น เป็นสาเหตุให้มีการเพิ่มจำนวนของผู้พิพากษาและศาล ควบคู่ไปกับ

การแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาโดยการเพิ่มบทกำหนดโทษหรือจำนวน ทุนทรัพย์ให้มากขึ้น แต่จากสถิติของคดีที่มีการอุทธรณ์ฎีกาต่อศาลสูงนั้นยังไม่มีกรณีลดจำนวนลงแต่อย่างใด

โดยสรุปจะเห็นได้ว่าระบบอุทธรณ์และฎีกาของประเทศไทยถือหลักว่า คู่ความมีสิทธิอุทธรณ์และฎีกาได้อย่างกว้างขวาง การห้ามอุทธรณ์และฎีกาเป็นเพียงข้อยกเว้นและข้อยกเว้นก็มีข้อผ่อนคลายเป็นมากมาย การอุทธรณ์หรือฎีกาในข้อเท็จจริงตามกฎหมายไทย จึงเป็นการแก้ไขความไม่ถูกต้องในเนื้อหาของคำพิพากษาในการกำหนดข้อเท็จจริงและการกำหนดโทษในคำพิพากษาของศาลแขวงหรือศาลจังหวัดในกรณีเป็นศาลชั้นต้นหรือของศาลอุทธรณ์โดยศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณา ส่วนศาลจังหวัดไม่มีเขตพิจารณาอุทธรณ์ที่อุทธรณ์มาจากศาลแขวง และการแก้ไขความไม่ถูกต้องดังกล่าว ต้องแก้ไขก่อนที่คำพิพากษาของศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์จะถึงที่สุด

การแก้ไขจึงควรกลับมามองที่ระบบของการอุทธรณ์และฎีกาของไทยว่ามีข้อควรแก้ไขอย่างไรหรือไม่ จากการเปรียบเทียบกับประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ คือประเทศอังกฤษ และประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ คือประเทศฝรั่งเศสจะเห็นข้อเปรียบเทียบตามตารางด้านล่าง คือ

ประเทศ	ระบบกฎหมาย	รูปแบบของศาลสูง	ระบบการอุทธรณ์	ระบบการฎีกา
ไทย	ซีวิลลอว์	3 ชั้นศาล	ระบบสิทธิ	ระบบสิทธิ
อังกฤษ	คอมมอนลอว์	3 ชั้นศาล	ระบบสิทธิ	ระบบอนุญาต
ฝรั่งเศส	ซีวิลลอว์	2 ชั้นศาล	ระบบสิทธิ	ระบบอนุญาต

3.1 วิเคราะห์รูปแบบของการอุทธรณ์ฎีกาในคดีอาญาตามกฎหมายต่างประเทศและกฎหมายไทย

จากตารางดังกล่าวจะเห็นได้ว่าประเทศอังกฤษใช้ระบบการจัดรูปแบบศาลสูงออกเป็น 3 ชั้นศาลเช่นเดียวกับในประเทศไทย ซึ่งต่างจากประเทศอังกฤษที่ใช้ระบบศาลสูงเพียง 2 ชั้นศาล แต่ข้อที่เหมือนกันของทั้งสองประเทศคือ ต่างใช้ระบบของการใช้ดุลพินิจที่จะเลือกรับคดีหรือระบบอนุญาต (Discretionary Appeal) หมายถึงการอุทธรณ์และฎีกานั้นเป็นกรณีที่ถูกกฎหมายได้วางหลักห้ามมิให้อุทธรณ์ฎีกาไว้ การจะใช้สิทธิในทางคดีดังกล่าวได้บัญญัติเป็นข้อยกเว้นไว้ กล่าวคือ ผู้อุทธรณ์หรือฎีกาต้องขออนุญาตจากศาลล่างหรือศาลสูงเพื่อให้ทำการรับรองหรืออนุญาต แม้ประเทศเหล่านี้จะใช้ระบบของการใช้ดุลพินิจที่จะเลือกรับคดีหรือระบบอนุญาตเป็นหลักในการอุทธรณ์หรือฎีกาก็ตาม แต่สำหรับการอุทธรณ์ในชั้นแรกจากศาลชั้นต้นนั้น โดยหลักจะอนุญาตให้ทำได้เสมอทั้งในส่วนของปัญหาข้อเท็จจริงและในส่วนของปัญหาข้อกฎหมาย แต่สำหรับการใช้สิทธิในการอุทธรณ์ครั้งที่สองหรือการฎีกานั้นไม่ใช่สิทธิของคุณความในคดี เนื่องจากต้องขออนุญาตจากผู้พิพากษาศาลล่างที่ทำการพิจารณาและตัดสินคดีหรือให้ผู้พิพากษาในศาลสูงเป็นผู้รับรองหรืออนุญาตเสียก่อนว่าเป็นปัญหาข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะ (Public interest) และสมควรได้รับการพิจารณาจริง เนื่องจากประเทศเหล่านี้ถือหลักเช่นเดียวกันว่าศาลสูงสุดมีหน้าที่ในการทบทวนเฉพาะปัญหาข้อกฎหมายเพื่อวางหลักและควบคุมการตีความกฎหมายให้เป็นไปในทำนองเดียวกัน กล่าวคือ

1. ประเทศอังกฤษ การอุทธรณ์ครั้งแรกในคดีอาญา โดยหลักถือเป็นสิทธิของคุณความ โดยเฉพาะในส่วนของปัญหาข้อกฎหมายไม่จำเป็นต้องมีการขออนุญาตเพื่อใช้สิทธิในการอุทธรณ์แต่อย่างใด แต่ถ้าเป็นการการอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงล้วนๆหรือปัญหาข้อเท็จจริงผสมกับข้อกฎหมายแล้วต้องได้รับอนุญาตจากศาลอุทธรณ์หรือผู้พิพากษาในศาลชั้นต้นที่พิจารณาคดีนั้นเสียก่อน ส่วนการใช้สิทธิในการฎีกาหรือการอุทธรณ์ในครั้งที่สองนั้นการฎีกาต้องได้รับอนุญาตจากทั้งสองศาล คือศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ก่อนว่าเป็นปัญหาข้อกฎหมายที่สำคัญอันเกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะ (Public interest) และควรได้รับการพิจารณาอีกครั้งโดยศาลสูงสุดที่ทำหน้าที่ทบทวนเฉพาะในปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น

2. ประเทศฝรั่งเศส การอุทธรณ์จากศาลชั้นต้นไปยังศาลชั้นอุทธรณ์ในคดีอาญาสามารถทำได้ทั้งในส่วนของปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมายเช่นเดียวกับประเทศอังกฤษ และเป็นการให้สิทธิในการอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงเป็นครั้งสุดท้ายได้เพียงชั้นศาลเดียวเท่านั้น และการฎีกาไปยังศาลฎีกานั้นทำได้เฉพาะในส่วนของปัญหาข้อกฎหมายเช่นเดียวกัน

ดังนั้น การที่ระบบศาลของประเทศไทยเป็นระบบของการให้สิทธิ อันเป็นการเปิดโอกาสให้มีการอุทธรณ์และฎีกาได้อย่างกว้างขวางทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย ทำให้กระบวนการพิจารณาของศาลอุทธรณ์และศาลฎีกามีลักษณะที่ซ้ำซ้อนกับที่ศาลล่างได้ทำการวินิจฉัยไว้ โดยเฉพาะคดีที่ต้องมีการนำสืบข้อเท็จจริงโดยอาศัยพยานหลักฐานที่ศาลชั้นต้นได้สืบไว้ในสำนวนถือว่เป็นการพิจารณาที่ไม่ถูกต้องในเรื่องของการวินิจฉัยพยาน โดยเฉพาะพยานบุคคล เนื่องจากศาลสูงไม่ได้พิจารณาในตัวพยานหลักฐานนั้นโดยสัมผัสกิริยา อาการของพยานเองโดยตรง แต่เป็นการนั่งวินิจฉัยจากสำนวน ถือเป็นการพิจารณาที่ผิดหลักของศาลพิจารณาย่อมส่งผลให้เกิดความน่าเชื่อถือของคู่ความที่มีต่อคำพิพากษาของศาลสูง และส่งผลให้การพิจารณาคดีต้องยืดออกไปเป็นเวลานานเป็นเหตุให้คดีต้องค้างพิจารณาอยู่ในศาลสูงเป็นจำนวนมาก จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการปรับปรุงรูปแบบของการอุทธรณ์ฎีกาใหม่เพื่อให้ถูกต้องกับระบบของศาลพิจารณา

3.2 การแก้ไขหลักเกณฑ์ของการอุทธรณ์ฎีกาภายใต้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การอุทธรณ์ในประเทศไทยกำหนดให้การอุทธรณ์อยู่ในรูปแบบของระบบสิทธิและการอุทธรณ์คำพิพากษาในศาลชั้นต้นทำได้กว้างขวาง แต่ต้องเป็นปัญหาที่มีความสำคัญเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ เช่น ประเทศอังกฤษและประเทศฝรั่งเศสแล้วจะพบว่าระบบการอุทธรณ์ของประเทศไทยมีความสอดคล้องกับประเทศที่เป็นสากลที่ให้มีการทบทวนคำพิพากษาของศาลชั้นต้นโดยศาลที่มีลำดับสูงกว่าเสมอ แต่ปัญหาที่ต่างจากประเทศเหล่านั้นคือปัญหาในเรื่องของปริมาณคดี ว่าเพราะเหตุใดประเทศไทยจึงมีคดีค้างมากกว่า

จากสถิติของคดีอาญาที่มีการอุทธรณ์จะพบว่าคดีที่มีการอุทธรณ์สูงสุด 2 อันดับอันดับแรก⁴³ คือ คดีประเภทยาเสพติดให้โทษประเภทเมทแอมเฟตามีน และเฮโรอีน อันดับที่สอง คือ คดีความผิดเกี่ยวกับพรบ.เช็ค มากกว่าคดีที่มีฐานความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา และจากสถิติงานวิจัยยังพบว่าศาลชั้นต้นพิพากษาให้ลงโทษจำเลยทุกคน และเป็นโทษจำคุกที่ต่ำกว่า 3 ปีลงมา

เมื่อพิจารณาในเนื้อหาคดีในชั้นอุทธรณ์จะพบว่าเป็นกรณีของการขอให้ศาลอุทธรณ์ทบทวนโทษที่ศาลชั้นต้นได้กำหนดไว้ ซึ่งมีได้โต้แย้งกระบวนการพิจารณาของศาลชั้นต้นว่าเป็นการดำเนิน

⁴³ ชาญณรงค์ ปราณจิตต์ และคณะ, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 2.

กระบวนการพิจารณาที่มีขอบแต่อย่างใด และเป็นการอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงมากกว่าปัญหาข้อกฎหมาย

ปัญหาที่ขึ้นสู่ศาลอุทธรณ์จึงแยกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ⁴⁴ คือ

1. ปัญหาว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่ จากปัญหาในเรื่องนี้จะพบว่า ศาลอุทธรณ์มีการพิพากษายืนมากกว่าที่จะแก้ไข ถึงร้อยละ 64.92

2. ปัญหาในเรื่องของการรอกการลงโทษ ส่วนใหญ่ศาลอุทธรณ์วินิจฉัย “ยืนเหตุและผล” รองลงมา “แก้ทั้งเหตุและผล” และ “ยืนเหตุแก้ผล”⁴⁵

3. ปัญหาในเรื่องของการกำหนดอัตราโทษ เพื่อขอให้ศาลลงโทษในสถานเบา

จากสถิติดังกล่าวทำให้เห็นว่าการอุทธรณ์ฎีกาในวัตถุประสงค์ที่ขอให้ศาลสูงทำการทบทวนคำพิพากษาโดยได้แย่งถึงการกระทำของศาลล่างว่ามีการดำเนินกระบวนการพิจารณาไม่ชอบหรือผิดพลาด หรือได้แย่งในประเด็นหลักที่ศาลล่างได้ทำการวินิจฉัยนั้นเป็นส่วนน้อย ส่วนการอุทธรณ์ในปัญหาข้อกฎหมายพบว่า เป็นการอุทธรณ์ปัญหาข้อกฎหมายที่ขัดแย้ง⁴⁶ และส่วนใหญ่ศาลอุทธรณ์วินิจฉัย “ยืนเหตุและผล” การเปิดโอกาสให้อุทธรณ์ฎีกาได้อย่างกว้างขวางอย่างที่เป็นอยู่จึงไม่ทำให้เกิดประโยชน์แก่คู่ความในคดี เนื่องจากส่วนใหญ่แล้วศาลสูงมักจะพิพากษายืนตามศาลล่างที่ได้มีการวินิจฉัยไว้แล้ว

เมื่อวิเคราะห์ถึงเหตุผลดังกล่าวจะเห็นว่า ข้อห้ามในการอุทธรณ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยนั้น เป็นข้อห้ามที่ไม่เด็ดขาดแน่นอน ประกอบอัตราโทษที่ใช้เป็นเกณฑ์นั้น ไม่สูงมาก โดยเฉพาะข้อห้ามในเรื่องของปัญหาข้อเท็จจริง เป็นเหตุให้คู่ความในคดีอาญามักลองที่จะเสี่ยงการอุทธรณ์โดยอ้างว่าข้ออุทธรณ์ดังกล่าวเป็นปัญหาข้อกฎหมาย

นอกจากข้อห้ามอุทธรณ์โดยการพิจารณาจากอัตราโทษจะไม่สูงแล้ว กฎหมายยังกำหนดข้อยกเว้นที่เปิดโอกาสให้ผู้พิพากษาในศาลชั้นต้นสามารถรับรองอุทธรณ์ ซึ่งเกิดข้อวิจารณ์ในเรื่องของทัศนคติของผู้พิพากษาเองและเป็นปัญหาในทางปฏิบัติ และการรับรองอุทธรณ์ดังกล่าวส่วนใหญ่จะเป็นการรับรองโดยง่ายเพราะความคิดในเรื่องของการให้โอกาสหรือให้สิทธิแก่จำเลยที่จะได้รับการพิจารณาอีกครั้ง

สภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น ทำให้คดีอาญาที่มีการอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ไม่ใช่คดีที่มีความสำคัญพอที่จะพิจารณาตามเจตนารมณ์ที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้

⁴⁴ เพ็งอ้าง, น. 225.

⁴⁵ เพ็งอ้าง, น. 240.

⁴⁶ เพ็งอ้าง, น. 226.

บัญญัติไว้ ทำให้การอุทธรณ์ในประเทศไทยมีลักษณะเป็นการนั่งพิจารณาค้างครั้งที่สอง (Second trial) เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้แก่คู่ความอีกครั้งเท่านั้น

3.3 วิเคราะห์ความเหมาะสมของการนำระบบอนุญาตฎีกามาใช้แทนระบบสิทธิในประเทศไทย

ในต่างประเทศอย่างเช่นในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการตรวจสอบคดีอาญาโดยศาลเป็นอย่างมาก อย่างเช่นในบางมลรัฐมีการตรวจสอบคดีโดยการไต่สวนมูลฟ้องถึงสองขั้นตอนด้วยกัน คือ ขั้นตอนการไต่สวนมูลฟ้องของศาล Magistrate และการไต่สวนมูลฟ้องโดยคณะลูกขุนใหญ่ (grand jury) ส่วนประเทศฝรั่งเศส ได้มีการจัดตั้งศาลไต่สวน (juridiction d'instruction) เพื่อทำหน้าที่ไต่สวนมูลฟ้องและมีมาตรการทบทวน และตรวจสอบอีกครั้งโดยศาลอุทธรณ์ไต่สวน (Chambre d'accusation de la Cour d'Appel) เพื่อป้องกันความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นจากผู้พิพากษาไต่สวน ทำให้รบในการดำเนินคดีอาญาของประเทศเหล่านั้น น่าเชื่อถือ และน่าจะเป็นเหตุที่สำคัญต่อความเชื่อมั่นของคู่ความและประชาชนในคดีว่าตนได้รับความรอบคอบในการพิจารณาคดี และทำให้การอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงลดลง และสามารถยุติได้เพียงชั้นศาลอุทธรณ์เท่านั้น ซึ่งต่างจากประเทศไทย แม้กฎหมายจะบัญญัติให้มีการไต่สวนมูลฟ้องโดยศาล เพื่อกลั่นกรองคดีในเบื้องต้นก่อนว่าคดีของโจทก์นั้นมีมูลพอที่จะส่งให้ศาลพิจารณาต่อไปหรือไม่ การไต่สวนมูลฟ้องจึงเป็นดุลพินิจของศาลในการพิจารณา สาเหตุที่กฎหมายบัญญัติไว้เช่นนี้ เนื่องจาก คดีอาญาที่อัยการเป็นโจทก์ฟ้องคดีนั้นได้มีการสอบสวนโดยพนักงานสอบสวนมาแล้ว และมีการกลั่นกรองอีกชั้นโดยพนักงานอัยการทำให้เกิดแนวปฏิบัติของศาลว่าไม่จำเป็นต้องมีการไต่สวนซ้ำอีกครั้ง เนื่องจากศาลมักเชื่อว่าการกลั่นกรองโดยพนักงานสอบสวนและในชั้นของอัยการถูกต้อง⁴⁷ จากสถิติข้อมูลคดีอาญาในชั้นฎีกาจากการสุ่มตัวอย่างคดีอาญาในศาลฎีกาย้อนหลัง 10 ปี⁴⁸ จะพบว่าคดีที่มีการฎีกาส่วนใหญ่เป็นคดีที่มีความผิดตามกฎหมายอาญา มากกว่าความผิดตามกฎหมายอื่นและเป็นคดีหลัก คือ คดีความผิดต่อชีวิต และความผิดฐานลักทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ลักทรัพย์หรือรับของโจร และชิงทรัพย์ตามลำดับ ส่วนฐานความผิดตามกฎหมายอื่น ที่มากที่สุดคือ เมทแอมเฟตามีน และความผิดตามพระราชบัญญัติยาเสพติด

⁴⁷ คณิต ณ นคร, “บทบาทของศาลในคดีอาญา”, วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิต, ปีที่ 1 ฉบับที่ 1, (มกราคม-มิถุนายน 2544), น. 61.

⁴⁸ ข้อมูลตัวเลขจาก ขาญณรงค์ ปราณจิตร และคณะ, อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 2, น. 279-

ให้โทษ ประเภทเฮโรอีน⁴⁹ ส่วนใหญ่เป็นความผิดที่มีโทษขั้นสูงทุกฐานความผิด คือโทษจำคุกที่ต่ำกว่า 3 ปีลงมา และศาลชั้นต้นได้พิพากษาให้ลงโทษจำเลยทุกคนโดยจำเลยส่วนใหญ่ให้การปฏิเสธในศาลชั้นต้น ส่วนในชั้นศาลอุทธรณ์ ศาลได้พิพากษายืน ร้องลงมาก็คือ กลับ และ แก้ ในกรณีอื่น ได้แก่ ไม่รอกการลงโทษ และ มีผลเป็นการลงโทษ⁵⁰

เนื้อหาคดีในชั้นฎีกาจะพบว่าคดีเกือบทั้งหมดมิได้โต้แย้งกระบวนการพิจารณาของศาลล่างว่าเป็นการดำเนินกระบวนการที่มีชอบแต่อย่างใด และเป็นการฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงร้อยละ 98.27⁵¹ ปัญหาข้อกฎหมายที่ยกขึ้นในศาลฎีกามีจำนวนร้อยละ 51.73 เป็นข้อกฎหมายที่ขัดแย้งไม่มีความคลุมเครือและเป็นปัญหากฎหมายเดิมที่ศาลได้เคยวางหลักไว้

ปัญหาที่ขึ้นสู่ศาลฎีกาจึงแยกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ⁵² คือ

1. ปัญหาว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่ (ร้อยละ 63.7) ศาลพิพากษายืนเหตุและผลสูงถึงร้อยละ 64.62 โดยเป็นกรณีที่ขอให้ศาลฎีกาทบทวนปัญหาข้อเท็จจริงร้อยละ 96.20
2. ปัญหาในเรื่องของการรอกการลงโทษ ศาลพิพากษายืนเหตุและผลสูงถึงร้อยละ 46.29 โดยเป็นกรณีที่ขอให้ศาลฎีกาทบทวนปัญหาข้อเท็จจริงร้อยละ 98.27
3. ปัญหาในเรื่องของการกำหนดอัตราโทษ เพื่อขอให้ศาลลงโทษในสถานเบาหรือลดโทษ ศาลพิพากษายืนเหตุและผลสูงถึงร้อยละ 62.83 โดยเป็นกรณีที่ขอให้ศาลฎีกาทบทวนปัญหาข้อเท็จจริงร้อยละ 94.44

เมื่อพิจารณาโดยรวมจากสถิติดังกล่าวจะเห็นว่าการวินิจฉัยของศาลฎีกาประมาณร้อยละ 60 ศาลฎีกาเห็นพ้องกับศาลอุทธรณ์ กล่าวคือ ศาลฎีกาจะพิพากษายืนในเหตุหรือในผลของปัญหาตามที่ศาลอุทธรณ์วินิจฉัยไว้ ปัญหาที่ขึ้นสู่ศาลฎีกาจึงเป็นการขอให้ทบทวนปัญหาข้อเท็จจริงอีกครั้งหนึ่ง และเป็นปัญหาข้อเท็จจริงที่มีลักษณะเฉพาะคตินั้น ๆ เป็นส่วนมาก และเมื่อพิจารณาจากการที่ศาลฎีกามีคำวินิจฉัยกลับศาลอุทธรณ์ ในกรณีที่ศาลฎีกาแก้ในส่วนเหตุและผลพบว่า การแก้เหตุและผล สูงในกรณีขอให้รอกการลงโทษหรือลงโทษสถานเบา ในขณะที่ศาลฎีกาแก้ในส่วนเหตุ และผลน้อยที่สุดในกรณีที่ขอให้วินิจฉัยว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่ ทำให้เห็นได้ว่า ศาลฎีกาอยู่ในฐานะของศาลพิจารณาชั้นที่สาม (third-tier trial) ในการพิจารณาทบทวนใน

⁴⁹ เพ็งอ้าง, น. 284.

⁵⁰ เพ็งอ้าง, น. 296.

⁵¹ เพ็งอ้าง, น. 401.

⁵² เพ็งอ้าง, น. 225.

ปัญหาข้อเท็จจริง มากกว่าศาลที่มีบทบาทในการทบทวนโทษที่ลงแก่จำเลยหรือศาลที่มีหน้าที่วางหลักกฎหมายที่สำคัญเช่นเดียวกับศาลสูงสุดของต่างประเทศที่ได้ศึกษามาในบทที่ 3

3.4 วิเคราะห์ความเหมาะสมของการอุทธรณ์ในปัญหาข้อกฎหมายโดยตรงต่อศาลฎีกา

ระบบของศาลฎีกาของประเทศไทยในปัจจุบัน นอกจากศาลฎีกาจะมีหน้าที่ในการตรวจสอบคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ ที่คู่ความได้ใช้สิทธิฎีกา⁵³ ศาลฎีกายังมีหน้าที่เป็นศาลอุทธรณ์ในกรณีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 223 ทวิ ในกรณีที่มีการอุทธรณ์เฉพาะข้อกฎหมาย และในกรณีของการอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลชั้นต้นที่จัดตั้งเป็นศาลชั้นต้นพิเศษ⁵⁴ หลักความคิดในเรื่องของการอุทธรณ์คำพิพากษาในปัญหาข้อกฎหมายของศาลชั้นต้นโดยตรงต่อศาลฎีกานั้น ปรากฏในประเทศต่างๆหลายประเทศ ซึ่งเรียกหลักดังกล่าวว่า (Frog-leap appeal)⁵⁵ หรือแนวคิดในเรื่องของการกระโดดข้ามศาล หรือ (Frog leaping) อย่างไรก็ตามแนวคิดดังกล่าวของไทยอาจมีข้อแตกต่างจากของต่างประเทศ เนื่องจากระบบของการอุทธรณ์ก้าวกระโดดของไทย ตั้งอยู่ในระบบของการให้สิทธิในการฎีกาเป็นหลัก กล่าวคือจะสามารถใช้สิทธิในการอุทธรณ์โดยตรงจากศาลชั้นต้นไปสู่ศาลฎีกาได้เฉพาะกรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น และหากคดีที่มีการใช้สิทธิดังกล่าวเข้าเงื่อนไขของกฎหมายแล้ว ศาลจะต้องรับพิจารณาเสมอ ทำให้การรับคดีดังกล่าวของศาลฎีกาพิจารณาจากความรวดเร็วในการพิจารณาคดีเป็นหลักโดยไม่ได้คำนึงถึงความสำคัญของข้อกฎหมายว่ามีเหตุผลควรรับไว้พิจารณาหรือไม่⁵⁶

จากการที่ผู้เขียนเสนอให้มีการปรับปรุงระบบสิทธิของคู่ความในการฎีกาคดีอาญาขึ้นสู่ศาลฎีกาเป็นระบบอนุญาต โดยการกำหนดให้ข้อเท็จจริงในคดีอาญาลิ้นสุดลงเพียงสองชั้นศาล จึงมีความจำเป็นต้องนำหลักการในเรื่องของการอุทธรณ์เฉพาะข้อกฎหมายโดยตรงต่อศาลฎีกา

⁵³ มาตรา 216 ภายใต้บังคับแห่ง มาตรา 217 ถึง 221 คู่ความมี อำนาจฎีกาคัดค้านคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลอุทธรณ์ภายในหนึ่งเดือน นับแต่วันอ่าน หรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นให้คู่ความฝ่าย ที่ฎีกาฟัง

⁵⁴ ศาลแรงงานกลาง ศาลภาษีอากรกลาง ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง และศาลล้มละลายกลาง

⁵⁵ ชาญณรงค์ ปรานีจิตต์ และคณะ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 2 , น.423.

⁵⁶ เพิ่งอ้าง, น. 423-424.

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 223 ทวิ⁵⁷ มาปรับใช้ในคดีอาญา เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนระบบในการอนุญาตฎีกา กล่าวคือ

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัยในประเด็นของการยื่นอุทธรณ์โดยตรงต่อศาลฎีกาในปัญหาข้อกฎหมายไม่สามารถนำมาใช้ในคดีอาญาโดยผ่านมาตรา 15 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5896/2544 จำเลยยื่นคำร้องต่อศาลชั้นต้นขอให้ศาลฎีกาวินิจฉัยข้อกฎหมาย เรื่องกระบวนการพิจารณาที่ผิดระเบียบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 54(2) ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 มีผลเท่ากับจำเลยยื่นคำร้องขอให้ศาลชั้นต้นอนุญาตให้จำเลยยื่นอุทธรณ์ โดยตรงต่อศาลฎีกา เมื่อศาลชั้นต้นมีคำสั่งให้ยกคำร้องคำสั่งดังกล่าวไม่ถึงที่สุด จำเลยยื่นอุทธรณ์คำสั่งดังกล่าวได้การใช้สิทธิอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นในคดีอาญาต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 4 ลักษณะ 1 โดยมาตรา 193 วรรคหนึ่ง ได้บัญญัติเรื่องการอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นไว้โดยชัดแจ้งแล้วว่า ให้อุทธรณ์ไปยังศาลอุทธรณ์จึงนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 223 ทวิ มาใช้บังคับโดยอนุโลมไม่ได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5896/2544 ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 4 ลักษณะ 1 อุทธรณ์ มาตรา 193 วรรคหนึ่ง บัญญัติเรื่องการอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งศาลชั้นต้นในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย โดยให้อุทธรณ์ไปยังศาลอุทธรณ์ไว้โดยเฉพาะแล้วจะนำประมวล

⁵⁷ มาตรา 223 ทวิ ในกรณีที่มีการอุทธรณ์เฉพาะปัญหาข้อกฎหมาย ผู้อุทธรณ์อาจขออนุญาตยื่นอุทธรณ์โดยตรงต่อศาลฎีกา โดยทำเป็น คำร้องมาพร้อมคำฟ้องอุทธรณ์ เมื่อศาลชั้นต้นซึ่งมีคำพิพากษาหรือ คำสั่งได้สั่งรับอุทธรณ์และส่งสำเนาคำฟ้องอุทธรณ์และคำร้องแก่จำเลยอุทธรณ์แล้ว หากไม่มีคู่ความอื่นยื่นอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ตาม มาตรา 223 และจำเลยอุทธรณ์มิได้คัดค้านคำร้องดังกล่าวต่อศาลภายใน กำหนดเวลายื่นคำแก้อุทธรณ์ และศาลชั้นต้นเห็นว่าเป็นการอุทธรณ์ เฉพาะปัญหาข้อกฎหมาย ให้ส่งอนุญาตให้ผู้อุทธรณ์ยื่นอุทธรณ์โดย ตรงต่อศาลฎีกาได้ มิฉะนั้นให้ส่งยกคำร้องในกรณีที่ศาลชั้นต้นสั่งยก คำร้องให้ถือว่าอุทธรณ์เช่นว่านั้นได้ยื่นต่อศาลอุทธรณ์ตาม มาตรา 223 คำสั่งของศาล ชั้นต้นที่อนุญาตหรือยกคำร้องในกรณีนี้ให้เป็น ที่สุด เว้นแต่ในกรณีที่ศาลชั้นต้นสั่งยกคำร้องเพราะเห็นว่าเป็นการ อุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงอุทธรณ์ อาจอุทธรณ์คำสั่งศาลชั้นต้น ไปยังศาลฎีกาภายในกำหนดสิบห้าวัน นับแต่วันที่ศาลชั้นต้นได้มี คำสั่ง ถ้าศาลฎีกาเห็นว่าอุทธรณ์ตามวิธีการในวรรคหนึ่งเป็นอุทธรณ์ใน ปัญหาข้อเท็จจริง ให้ศาลฎีกา ส่งสำนวนไปให้ศาลอุทธรณ์วินิจฉัย ชี้ขาดต่อไป

กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 223 ทวิ มาอนุโลมบังคับใช้แก่การอุทธรณ์ข้อกฎหมายของโจทก์ที่ว่าโจทก์เป็นผู้เสียหายตามกฎหมายหรือไม่ได้ที่ศาลชั้นต้นอนุญาตให้โจทก์อุทธรณ์คำสั่งศาลชั้นต้นในข้อกฎหมายดังกล่าวโดยตรงมายังศาลฎีกานั้นเป็นการไม่ชอบเพราะเป็นการยื่นอุทธรณ์ข้ามลำดับของศาลขัดต่อบทบัญญัติมาตรา 193 วรรคหนึ่งดังกล่าวศาลฎีกาไม่อาจวินิจฉัยให้ได้

การอุทธรณ์โดยตรงต่อศาลฎีกาควรถือเป็นเพียงข้อยกเว้น ดังนั้นควรจำกัดให้กระทำเฉพาะเมื่อมีการอุทธรณ์ในปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น และเมื่อมีการกำหนดให้การฎีกาในคดีอาญาหลักต้องได้รับอนุญาตจากศาลฎีกา การใช้สิทธิการอุทธรณ์โดยตรงต่อศาลฎีกาควรจะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขเดียวกัน และถือเป็นดุลพินิจของศาลฎีกาที่จะวินิจฉัยว่าเป็นข้อกฎหมายที่สมควรได้รับการพิจารณาหรือไม่ ในกรณีที่ศาลฎีกาไม่รับอุทธรณ์ดังกล่าวไว้วินิจฉัยเพราะเห็นว่าเป็นอุทธรณ์ที่ไม่สำคัญพอ หรือไม่ใช่การอุทธรณ์ในปัญหาข้อกฎหมาย คำสั่งของอาจทำให้เกิดประเด็นพิจารณาว่าผลของคำสั่งดังกล่าวของศาลฎีกาจะมีผลในทางกฎหมายเป็นอย่างไร ผู้เขียนมีความเห็นดังนี้ คือ

1. กรณีที่เป็นการอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริง ถือว่าอุทธรณ์ดังกล่าวไม่ชอบด้วยกฎหมาย เนื่องจากปัญหาข้อเท็จจริงควรได้รับการพิจารณาในชั้นของศาลอุทธรณ์เป็นครั้งสุดท้ายเท่านั้น แต่การปฏิเสธไม่รับอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงดังกล่าว เท่ากับศาลฎีกายังไม่ได้มีคำวินิจฉัยในส่วนของปัญหาข้อกฎหมายอันจะมีผลให้ปัญหาข้อกฎหมายในคดีอาญานั้นถึงที่สุดไปโดยปริยาย เพราะศาลฎีกาได้วินิจฉัยเพียงว่าปัญหาที่ได้ยื่นอุทธรณ์โดยตรงต่อศาลฎีกานั้นไม่ใช่ปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น และหากมีการยกขึ้นวินิจฉัยในศาลอุทธรณ์แล้วศาลอาจมีความเห็นที่แตกต่างไปจากศาลฎีกาได้ การปฏิเสธไม่รับอุทธรณ์ดังกล่าวจึงควรเปิดโอกาสให้คู่ความได้ยื่นอุทธรณ์ปัญหาดังกล่าวต่อศาลอุทธรณ์พิจารณาได้อีกครั้ง

2. กรณีที่คู่ความอุทธรณ์โดยตรงต่อศาลฎีกาในปัญหาข้อกฎหมายจริงหากศาลฎีกาพิจารณาเห็นว่าเนื้อหาในอุทธรณ์ดังกล่าวเป็นปัญหาข้อกฎหมายจริงแต่ไม่ใช่ข้อสาระสำคัญอันควรได้รับการพิจารณาโดยศาลฎีกา เท่ากับศาลฎีกาได้พิจารณาเห็นแล้วว่าประเด็นข้อกฎหมายนั้นไม่ควรได้รับการพิจารณาเป็นอย่างอื่นอีก เมื่อคู่ความไม่สามารถยกข้อกฎหมายอื่นขึ้นว่ากล่าวในศาลอุทธรณ์ จึงไม่มีประเด็นที่ศาลอุทธรณ์ต้องวินิจฉัยในปัญหาข้อกฎหมายอื่นอีกและไม่มีเหตุให้ศาลฎีกาต้องย้อนสำนวนมาให้ศาลอุทธรณ์วินิจฉัยซ้ำในประเด็นข้อกฎหมายดังกล่าว และการที่ศาลฎีกาปฏิเสธที่ไม่รับอุทธรณ์ดังกล่าววินิจฉัยย่อมมีผลเท่ากับศาลฎีกาเห็นพ้องด้วยกับคำพิพากษาของศาลชั้นต้นทุกประการ จึงมีผลให้คำพิพากษาของศาลชั้นต้นเป็นที่สุดทันที